

**«Tenk om Emilie het Emil?»
En rapport fra Østfold om pedagogisk
likestillingsarbeid i barnehagen**

**Tonje Kolle
Mette Røe Nyhus**

**Høgskolen i Østfold
Oppdragsrapport 2013:15**

Online-versjon (pdf)

Utgivelsessted: Halden

Det må ikke kopieres fra rapporten i strid med åndsverkloven og fotografiloven eller i strid med avtaler om kopiering inngått med KOPINOR, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk.

Høgskolen i Østfold har en godkjenningsordning for publikasjoner som skal gis ut i Høgskolens Rapport- og Arbeidsrapportserier.

Høgskolen i Østfold. Oppdragsrapport 2013:15

© Forfatterne/Høgskolen i Østfold

ISBN: 978-82-7825-412-7

ISSN: 1504-5331

«Tenk om Emilie het Emil?»

En rapport fra Østfold om pedagogisk likestillingsarbeid i barnehagen

Tonje Kolle og Mette Røe Nyhus

Høgskolen i Østfold

Innhold

Takk.....	4
Forord.....	5
Prosjektets overordnede tema.....	8
Bakgrunn	9
Pedagogisk likestillingsarbeid.....	10
Perspektiver på kjønn og likestilling.....	11
Kjønn.....	11
Likestilling	12
Arbeidsmåter i prosjektet	14
Spørsmålene	14
Utvalg og svar	15
Analysen av materialet	16
Forskningsetiske vurderinger	17
Fortellinger om likestilling fra barnehagelærere i Østfold.....	18
Hverdagslivet med gutter og jenter i barnehagen i et likestillingsperspektiv.....	18
Reklame og markedsføring som retter seg mot en stereotyp kjønnsinndeling.....	19
Krangling, utestenging og mobbing med klær og utseende som utgangspunkt	22
Refleksjoner over likheter og forskjeller mellom jenter og gutter	24
Barnehagelærerens refleksjoner om å arbeide med pedagogisk likestilling i barnegruppa i barnehagen	29
Refleksjoner knyttet til materiell, utstyr og aktiviteter i et likestillingsperspektiv.....	29
<i>Refleksjoner om menn i barnehagen</i>	34
Refleksjoner om språkets betydning for det pedagogiske likestillingsarbeidet i barnehagen.	35
Eksempler på hvordan man kan arbeide for at det pedagogiske likestillingsarbeidet kommer på dagsorden i barnehagen.....	38
Refleksjoner over egne verdier og holdninger til likestilling	39
Det pedagogiske likestillingsarbeidet må forankres i ledergruppa.....	40
Pedagogisk dokumentasjon som tenkemåte og verktøy i pedagogisk likestillingsarbeid	42
Refleksjoner om hvorfor likestillingsarbeidet blir nedprioritert i barnehagene	44
Oppsummering	46
Implikasjoner.....	47
Litteraturliste	49
Forfatterne:	52
Vedlegg 1	53

Vedlegg 2	54
Vedlegg 3	56
Vedlegg 4	58
Vedlegg 5	60

Takk

Prosjektet som er utgangspunktet for denne rapporten er gjennomført ved Høgskolen i Østfold i samarbeid med Fylkesmannen i Østfold ved Kari Smith Meyer. Vi takker fylkesmannen ved seniorrådgiver Miloslaw Rozmara for et godt og konstruktivt samarbeid. I tillegg til ressurser fra de forannevnte organisasjonene, er prosjektet gjennomført med midler fra Kunnskapsdepartementet. Resursene er tildelt med bakgrunn i tiltak knyttet til «*Handlingsplan for likestilling i barnehage og grunnsopplæring 2008-2011*».

Dette prosjektet og denne rapporten hadde ikke blitt til uten barnehagelærere som har vært villig til og brukt tid til å dele sine tanker med oss. Vi vil også takke professor Åse Røthing og førstelektor Ninni Sandvik for god veiledning under arbeidet med rapporten.

Forord

Gutter, jenter og likestilling:

Handlingsplanen for likestilling 2014 tar utgangspunkt i flere forhold. Bl.a. har den som et viktig fokusområde at barnehagen skal fremme likestilling mellom gutter og jenter. Denne målsettingen finner vi igjen i Lov om barnehager og i Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver. Barnehagen skal kjennetegnes ved at den aktiv arbeider for at likestilling mellom kjønnene gjenspeiles i barnehagens pedagogikk. Det handler altså om noe mer en kun å rekruttere menn til å jobbe i barnehagen.

Høgskolen i Østfold har derfor gjennomført et prosjekt med utgangspunkt i de utfordringer, som ligger til grunn for bestemmelsene i barnehagelov m.m. og ønsket å forske nærmere på hvordan situasjonen er på barnehagefronten i Østfold når det gjelder det konkrete arbeide med likestilling i barnehagene.

Prosjektet er altså gjennomført ved Høgskolen i Østfold i samarbeid med Fylkesmannen i Østfold. I tillegg til ressurser fra de forannevnte organisasjonene, er prosjektet gjennomført med midler fra Kunnskapsdepartementet. Ressursene er tildelt med bakgrunn i tiltak knyttet til «*Handlingsplan for likestilling i barnehage og grunnopplæring 2008-2011*» ([Kunnskapsdepartementet, 2008](#)), som var den tredje planen for likestillingsarbeidet i barnehagene i Norge. Fylkesmannens oppgave i dette er å stimulere til og å fremme kompetanseutvikling i barnehagen knyttet til spørsmålene om arbeidet med likestilling.

Hva vet vi om likestilling i dag?

- ✓ Deltidsarbeid er lite utbredt blant fedre (ca 14%)
- ✓ 40 % av mødre med barn under 16 år jobber deltid.

- ✓ 63 % av fedrene mot 24 % av mødrene vurderer egen jobb som viktigere enn partnerens. Der mannen opplever at karrieretoget går nå eller aldri, tenker kvinnen at det alltid vil gå et nytt tog.

Vi vet i dag at leseferdigheten hos gutter er lavere:

- ✓ 8 % av jentene og 21 % av guttene scorer lavere enn nivå 2
- ✓ 39 % av jentene scorer nivå 4, mens kun 22 % av guttene gjør det.

Vi vet at færre gutter fullfører videregående:

- ✓ 75 % av jentene mot 64 % av guttene fullfører (42 % av innvandrere guttene fullfører)
- ✓ Det hevdes fra flere hold at guttene er i ferd med å bli samfunnets "tapere" når det gjelder arbeidsliv og utdanning. Det er blitt vanskeligere for en ung mann enn for en ung kvinne å skaffe seg arbeid etter endt utdanning.
- ✓ Vi vet at 80 % av bekymringsmeldinger til PPT gjelder gutter.

Allerede i leketøysbutikkene er fremtiden fordelt. Gutter leker krig, jenter med dukker. Jenter sosialiseres inn i et naturlig liv med kontroll, mens mannen sosialiseres til noe mer utydelig og stereotype roller. Skolen er blitt jentenes arena. De som har barn på skolen, vet utmerket godt at "problem" er synonymt med gutt.

Kvinner har i økt grad søkt seg til tradisjonelt mannsdominerte utdanninger som medisin, økonomi og administrasjon. Samtidig har det vært få endringer i menns yrkesvalg. På høyskolene dominerer kvinner totalt sett, men den tradisjonelle kjønnsdelingen er sterk, med kvinner i helsefag og menn i tekniske fag. Norge er også et av de landene i Europa med størst kjønnsdelt arbeidsmarked.

Kvinner fra små steder søker inn til byene for utdannelse og jobb. Gutter blir værende i større grad. Menn som velger utradisjonelt kan fortsatt oppleve

negative reaksjoner som at deres maskulinitet utfordres av omgivelsene (det er verre å være homofil enn lesbisk).

Nina Rossholt sier følgende om hva som er den store forskjellen på gutters og jenters lek:

”Hovedinntrykket er at leken er mer likestilt ute enn inne. Ute domineres den gjerne av sykling og lek i sandkassen, og jenter og gutter gjør ofte de samme tingene. Men ett av funnene mine er at noen jenter er enda mer kreative i sin lek enn det guttene er, fordi leken deres er mer verbal og uttalt. Slik utvikler de gjennom leken en god språklig kompetanse. Denne tar de med seg inn i skolen og stiller bedre rustet til det som møter dem der”.

Derfor hilser Fylkesmannen velkommen denne rapporten fra Høgskolen i Østfold. En rapport om det pedagogiske likestillingsarbeidet i barnehagene i Østfold.

Vi ser denne som et nyttig bidrag til det videre arbeid med Rammeplanens intensjoner og utfordringer. Vi tror den kan spore til videre debatt og viktige refleksjoner i personalet i barnehagen.

Lykke til.

MILOSLAV ROZMARA
Seniorrådgiver

Fylkesmannen i Østfold

Prosjektets overordnede tema

Gjennom prosjektet «*Hvordan arbeider barnehagene i Østfold med å fremme likestilling mellom gutter og jenter i barnehagene?*» ønsket vi å få mer kunnskap om hvordan det arbeides *med* og tenkes *om* likestillingsarbeid i barnehagene i Østfold. Med bakgrunn i barnehagelæreres egne fortellinger om og eksempler på *pedagogisk likestillingsarbeid*¹ ønsker vi i denne rapporten å gi et bilde på hvordan det tenkes og jobbes i Østfold barnehagene pr 2012. På bakgrunn av det innsamlede materialet vil det også utarbeides et idehefte/plakater som skal sendes til samtlige barnehager i Østfold. Som den tredje og siste delen av forskningsformidlingen vil det utarbeides en artikkel.

Vi har valgt å kalle rapporten: «*Hva om Emilie hadde het Emil?*»

Tittelen er hentet fra følgende fortelling fra en av barnehagelærerne som har vært med i undersøkelsen:

«For noen år siden hadde vi en flott jente på vår avdeling. Hun het Emilie og var over middels aktiv. Hun var høyt og lavt og hun tok «mye plass». Hun tok så mye plass at noen voksne i barnehagen mente at vi måtte kontakt PPT for utredning. Jeg var helt overbevisst om at vi hadde med et aktivt og flott barn som evnet å bruke alle sidene i sitt kjønns-spekter og ba dem tenke om de hadde reagert på tilsvarende måte dersom barnet het Emil.»

Fortellingen berører viktige temaer i det pedagogiske likestillingsarbeidet i barnehagen. Den er en illustrasjon både på hva likestillingsarbeid i barnehagen kan være og hvordan det kan gjøres.

¹ Pedagogisk likestillingsarbeid omtales nærmere under et eget punkt på side 9

Bakgrunn

Likestilling er en sentral verdi i Lov om barnehager(2006a) og i Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver (Kunnskapsdepartementet, 2011)². I rammeplanen står det blant annet:

«Likestilling mellom kjønnene skal gjenspeiles i barnehagens pedagogikk. Barnehagen skal oppdra barn til å møte og skape et likestilt samfunn. Barnehagen skal bygge sin virksomhet på prinsipper om likestilling mellom kjønn. Gutter og jenter skal ha like muligheter til å bli sett og hørt og oppmuntres til å delta i felleskap i alle aktiviteter i barnehagen. Personalet må reflektere over sine egne holdninger til samfunnets forventinger til gutter og jenter» (Kunnskapsdepartementet, 2011:12).

Gjennom Barnehageloven og Rammeplanen blir barnehagene pålagt å arbeide med likestilling. Det er altså et perspektiv som skal trekkes med når pedagogikken i barnehagen tenkes, utformes og gjøres. Det kan imidlertid være avstand mellom det som rammeverket for barnehager pålegger barnehagene, personalets intensjoner om å gi like muligheter for gutter og jenter, og det som faktisk skjer i barnehagens praksiser (Østerås, 2011). I forbindelse med evalueringen av *Rammeplan for barnehagens oppgaver og innhold* av 2006, sier 65% av styrerne at det i liten eller ingen grad blir jobbet systematisk med likestillingsarbeid. Det oppfattes som et krevende område å omsette i praksis, og følgelig blir det lite prioritert av personalet (Østrem et al., 2009). Dette har gjort oss nysgjerrige på hvordan barnehagelærere i Østfold barnehagene tenker om likestilling og hvordan de gjør likestilling.

Likestillingsarbeidet rettet mot barnehagene i Norge, som ble innledet på -90 tallet, inneholdt et tiltak: Rekruttering av menn til barnehagen (BFD, 2004). Det ble altså satt et likhetstegn mellom likestillingsarbeid i barnehagen og rekruttering av menn. Dette er et synspunkt som kan problematiseres eller

² Videre i rapporten vil vi både bruke tittelen «Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver», og kortversjoner som «Rammeplanen» og «Rammeplan for barnehager».

reflekteres kritisk over. Synspunktet må modereres i følge Kasin og Vågan (2011). Det er ikke nødvendigvis slik at det er noen sammenheng mellom flere menn i barnehagen og likestilling. Arbeid med likestilling må nedfelles i det pedagogiske arbeidet (ibid.).

Likestillingsplanene for 2004-2007(BFD, 2004) og 2008-2010 (Kunnskapsdepartementet, 2008) hadde en annen innretning enn likestillingsarbeidet før dette. Planene hadde tiltak utover det å rekruttere menn til barnehagene. I likestillingsplanen for 2008-2010 (ibid.) var også skolen som virksomhet inkludert. Fra 2011 er den institusjonsspesifikke likestillingsplanen avløst av en mer generell plan, *Likestilling 2014 Regjeringens handlingsplan for likestilling mellom kjønnene*, (BLID, 2011) hvor skole og barnehage inngår i en større sammenheng.

Flere av barnehagelærerne i vår undersøkelse peker på at det synet *Rammeplan for barnehagens innhold og arbeidsmåter* (Kunnskapsdepartementet, 2011) har på likestilling, vil få konsekvenser for det pedagogiske likestillingsarbeidet i barnehagen. I vårt materiale blir det stilt spørsmål til om det er behov for å arbeide med likestilling, i det som mange liker å tenke på som verdens mest likestilte land. Barne-, likestillings- og diskrimineringsdepartementet (2012) konkluderer imidlertid med at Norge har langt igjen på mange områder.

Pedagogisk likestillingsarbeid

Vi har i denne rapporten og i dette prosjektet valgt å bruke begrepet pedagogisk likestillingsarbeid for å synliggjøre at målet med arbeidet er rettet mot barna i barnehagen. Med pedagogisk likestillingsarbeid mener vi arbeid som fremmer likestilling med utgangspunkt i barnehagens formålsparagraf (Kunnskapsdepartementet, 2006b:§1). Formålsparagrafen for barnehager sier blant annet at barnehagen skal fremme demokrati og likestilling og motarbeide alle former for diskriminering.

Begrepet «pedagogisk likestillingsarbeid» er rettet mot det konkrete arbeidet barnehagen skal gjøre. Likestilling beskrives som noe som både skal gjøres og tenkes. Pedagogisk likestillingsarbeid vil for barnehagene muligens være et mer presist begrep enn for eksempel begrepet «kjønnslikestilling». Pedagogisk likestillingsarbeid kan handle om kjønn, etnisitet, alder, funksjonsnivå og så videre. Denne rapporten avgrenses til å handle om pedagogisk likestillingsarbeid knyttet til kjønn fordi det er dette barnehagelærerne er blitt spurt om å bidra med.

Perspektiver på kjønn og likestilling

Den forståelsen som ligger til grunn for denne rapporten er at det finnes ulike måter å forstå både kjønn og likestilling på. Vi vil i det følgende gjøre rede for sentrale perspektiver på kjønn og likestilling.

Kjønn

Diskusjoner om kjønn kan ofte handle om enkle kategoriseringer og motsetninger, eller kjønn kan anses som enten et kulturelt eller et biologisk fenomen. I norsk språkdrakt er det ett fellesbegrep på kjønn, mens det for eksempel i engelsk språk gjøres et skille på kjønn som kulturelt fenomen – *gender* – og kjønn som biologisk fenomen – *sex*. Det svenske språket skiller også mellom *genus*, som er det sosialt konstruerte kjønnet, og *kön* som er knyttet til biologi. Denne rapporten og våre teoretiske innganger hviler på en forståelse om at kjønn *både* er et fenomen som er kulturelt konstruert *og* som samtidig er et biologisk fenomen.

Slike perspektiver innebærer at konstruksjoner av kjønn er prosesser som pågår i barnehagens hverdagsliv hver eneste dag. Konstruksjoner av kjønn kan knyttes til hvilken kunnskap, makt og språk som materialiseres i ulike diskurser³ om hva

³ Diskurser kan forstås som språkformasjoner som opprettholder hva som er akseptert å si, tenke, føle og gjøre (Otterstad, 2006b).

en gutt eller jente er eller burde være (Foucault, 1999). Dette kan være sterke eller dominerende diskurser som blir førende for både tenkemåter og gjøremåter i barnehagen. I arbeidet med likestillingsarbeid i barnehagene vil derfor det å identifisere noen eksisterende og virksomme diskurser om kjønn være av betydning.

Nye bidrag til debatten om hva kjønn er, kom på 1990-tallet, hvor det ble hevdet at kjønn ikke er noe vi blir, men også noe vi gjør (Davies, 2003):

«Dersom vi flytter fokuset fra hva kjønn er, til hvordan kjønn gjøres i barnehagen, kan vi dokumentere diskurser og maktrelasjoner. Dette kan også knyttes til hvordan personalet vurderer hvert enkelt barn i forhold til hvordan de gjør kjønn. Kanskje kan det bidra til åpne for det mangfold av subjektiviteter som er tilgjengelige for alle innenfor samfunnets diskursive praksiser» (Kolle, Larsen, & Ulla, 2010:87)

Barna befinner seg i spenningsfeltet mellom det som er og det som kan bli. I denne teoretiske forståelse av kjønn lærer barna seg tidlig konsekvensene av overskridende praksiser (Davies, 2003). Med overskridende praksiser mener vi gutter som for eksempel tar på seg prinsesseklær eller som liker rosa.

Likestilling

I *Rammeplan for barnehagens innhold og arbeidsmåter* står det at likestilling mellom kjønnene skal gjenspeiles i barnehagens pedagogikk og at barnehagen skal oppdra barn til å møte og skape et likestilt samfunn (Kunnskapsdepartementet, 2011). Likestilling knyttes med dette til barnehagens verdigrunnlag, og barnehagen som oppvekst- og danningsarena. Barnehagen skal representere et miljø som bygger opp om respekt for menneskeverd og retten til å være forskjellig og det understrekes at:

«Personalet har et særlig ansvar for at barnehagens verdigrunnlag etterleves i praksis. Refleksjoner over egne verdier og handlinger skal inngå i personalets pedagogiske drøftinger. Barnehagen må systematisk vurdere om egen praksis og barnehagens kultur bidrar til å fremme

verdiene som skal ligge til grunn for barnehagens virksomhet.«
(Kunnskapsdepartementet, 2011:12).

Vi leser dette slik at det er personalets ansvar å arbeide for å utvide det fysiske og intellektuelle handlingsrommet for gutter og jenter i barnehagen, og arbeide for å bryte ned de stereotype og tradisjonelle forestillinger om kjønn.

Likestilling kan handle om å se nærmere på praksiser som kan virke diskriminerende, undertrykkende og urettferdige for dem det gjelder. Det kan også handle om rettferdighet og tilgjengelighet; om like rettigheter til å bli sett og hørt og om det å bli anerkjent på komplekse og forskjellige måter (Askland & Rossholt, 2009). Det at barna har like rettigheter betyr ikke at alt skal være likt. Barn er forskjellig og har ulike behov for omsorg og støtte, men ingen barn skal i følge Rammeplanen oppleve diskriminering på grunn av kjønn i barnehagen.

Evalueringen av *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver* (Østrem, et al., 2009) viste at barnehagene ikke la spesielt stor vekt på likestillingsarbeidet i barnehagen. Barnehagene er som organisasjon ikke alene om dette. En kartlegging av status for likestilling i skolesektoren 2009/2010⁴ viser noe av det samme. Mange skoler hadde for eksempel ikke likestilling integrert i virksomhets planene, og likestilling ble av personalet rangert som det minst viktige målet for virksomhetene. Åse Røthing (2011) viser til at begrepet likestilling har gjennomgått en *depolitiseringsprosess*, noe som innebærer at likestilling blir redusert til et privat anliggende og ikke til et politisk pedagogisk anliggende. Røthings klasseroms studier viser at likestilling i dag er et *depolitisert* tema for de etniske norske lærerne og elevene. Det fremstilles av disse gruppene som om det kun er de som ikke er etnisk norske som har utfordringer på området likestilling (Røthing 2011:77). Vår konklusjon blir at selv om likestilling er målene for både barnehage og skole blir det ikke vektlagt i undervisningen.

⁴ <http://www.nifu.no/files/2012/11/NIFUrapport2010-15.pdf>

Arbeidsmåter i prosjektet

Prosjektet som danner bakgrunn for denne rapporten er et kvalitativt arbeid som tar utgangspunkt i barnehagelærerens fortellinger om hvordan de arbeider med og tenker om likestilling i barnehagene. Arbeidet har ikke til hensikt å finne en type overordnet gyldig kunnskap om hvordan alle barnehager jobber med likestillingsarbeid. Vi har ingen ambisjon å levere uttømmende eller ”sanne” beskrivelser av ”virkeligheten” (Søndergaard, 2005). Det vi løfter frem innenfor det valgte problemfeltet for denne forskningen, påberoper seg altså ikke å være ”sannheten”, eller at det vi eller informantene beskriver er ”virkeligheten”. Det vi tilbyr er forståelser og veier til kunnskap og innsikt om pedagogisk likestillingsarbeid i barnehagene i Østfold. Vi understreker at dette er en måte å vise frem dette feltet på (ibid.).

I dette prosjektet var hensikten å se nærmere på og gå i dybden på hva barnehagelærere selv trekker fram når de forteller om likestillingsarbeid i barnehagen. I dette avsnittet vil vi vise til spørsmålene vi har stilt, utvalg og svar, analysen av materialet og forskningsetiske vurderinger.

Spørsmålene

Før endelig utforming av spørsmålene ble det gjennomførte en pilotundersøkelse som gikk ut på at barnehagelærerstudenter i deltidsutdanning ved Høgskolen i Østfold foretok en prøvebesvarelse. Det var et poeng for oss at mange av disse studenter arbeider i barnehager ved siden av studiet ved høgskolen. Vi antok at de selv hadde tanker om og erfaring med pedagogisk likestillingsarbeid i barnehagen. Gjennomføringen av piloten ga oss gode innspill til justering av spørsmålene, og barnehagelærerne i prosjektet fikk følgende tre spørsmål som skulle besvares:

1. *Skriv ned fortellinger/hendelser/episoder fra hverdagslivet i barnehagen hvor du mener du/dere fremmer likestilling mellom kjønnene (barna). Jfr. Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver.*

2. *Hvilke faglige refleksjoner gjør du deg når det gjelder å arbeide pedagogisk med likestilling i barnegruppa i barnehagen?*

3. *Østrem et. al (2009) peker i sin rapport knyttet til implementering av Rammeplan for barnehagens oppgaver og innhold (2006) at det pedagogiske likestillingsarbeidet i barnehagene er nedprioritert. Hva tenker du skal til for at dette arbeidet settes på dagsorden i barnehagene? Skriv ned tankene dine.*

Spørsmålene ble deretter sendt til de utvalgte barnehagene i Østfold våren 2012.

Utvalg og svar

Barnehagene som ble valgt ut, er barnehager som har fokus på likestillingsarbeid. Vi har fått svar fra i alt 15 barnehagelærere fordelt på 3 av bykommunene i fylket. Flere av barnehagene valgte og ikke svare. Flere av disse oppga stort arbeidspress som grunn. Det er mulig at enkelte kommuner og enkelte barnehager opplever et større arbeidspress enn andre, men dette kan også være uttrykk for hva barnehagene synes det er viktig å bruke tiden på. Er dette et uttrykk for hvor stor oppmerksomhet temaet får i barnehagen er det bekymringsfullt. Samtidig er dette i tråd med funn i forbindelse med evaluering av den forrige *Rammeplan for barnehagen innhold og oppgaver* (Østrem, et al., 2009), hvor barnehagenes opplysninger tydet på at likestilling ikke var et prioritert område i forbindelse med implementering av rammeplanen⁵ av 2006.

Tabellen nedenfor viser fordeling på stilling, kjønn og hvilke barnegrupper barnehagelærerne arbeider i:

	Kjønn		Barnegruppe*		
	Kvinner	Menn	0-3 år	3-6 år	0-6 år
Styrer	3	1			

⁵ Heretter i rapporten vil Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver både omtales med full tittel og med kortversjonen «Rammeplanen».

Pedagogisk leder	7	1		3	3
Barnehagelærer	1		1	1	

Det vil si at vi i alt har **15** barnehagelærere fordelt på 11 kvinner og 2 menn. Det er totalt 4 styrere, 8 pedagogiske ledere og en barnehagelærer.

Analysen av materialet

I en forskningsmessig sammenheng er det ikke slik at kvalitative data, slik som barnehagelærernes fortellinger i denne sammenheng, kun taler for seg selv (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2010). Det er mange måter å forstå tekster på. Fortellingene vi har innhentet fra barnehagelærerne har i utgangspunktet blitt organisert i noen sentrale temaer som ser ut til å gå igjen. Disse temaene har vi deretter reflektert over og perspektivert.

Analysen av barnehagelærernes fortellinger kan beskrives som en blanding av beretningsanalyse og diskursanalyse. I beretningsanalyse er det slik at både innhold og form kan være gjenstand for analysen (ibid.). I vår sammenheng er det innholdet i barnehagelærerens fortellinger som analyseres. Et sentralt perspektiv i beretningsanalyse er å se på de mønstrene som går igjen i fortellingene. Det er dette vi over omtaler som «sentrale temaer som ser ut til å gå igjen».

Diskursanalyse bygger på diskursteori som legger til grunn at et samfunn har bestemte måter å tenke på og at tilgangen til virkeligheten går gjennom språket. For å få til gode diskursanalyser er det viktig å ha kulturell kompetanse (Johannessen, et al., 2010). Det vil si at forskerne har god kjennskap til området som skal analyseres.⁶ Med utgangspunkt i mønstrene i fortellingene, så er det gjort analyser av hvilke forestillinger om likestilling og kjønn vi mener å lese ut fra innholdet i tekstene.

⁶ Forskerne i dette prosjektet har god kjennskap til barnehagekulturen på bakgrunn av mangeårig arbeid i barnehager som førskolelærere og styrere, i barnehageforvaltning og i utdanning av barnehagelærere.

Vi tenker barnehagelærernes fortellinger er noe mer enn språklige gjenfortellinger. I barnehagelærerens fortellinger er det innskrevet forskjellige betegnelser og betydninger (Olsson, 2009) som vil være gjenstand for ulike lesninger. Fortellingene vil være et sted hvor forståelsesmåter, normer og forestillinger kan trå frem og komme til syne, men som samtidig ikke vil være entydig.

Forskningsetiske vurderinger

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) ble kontaktet den 01.03.12 med forespørsel om hvorvidt undersøkelsen var å anse som melding- eller søknadspliktig. Saksbehandler ved NSD ble orientert om metoden (se nedenfor), og fastslo at denne type prosjekt verken anses som meldings- eller søknadspliktig

Fortellinger om likestilling fra barnehagelærere i Østfold

I det følgende tar vi for oss fortellinger og refleksjoner om likestilling fra svarene vi har fått fra barnehagelærere i Østfold.

Med utgangspunkt i svarene er rapporten videre delt inn i tre hovedområder:

- Hverdagslivet med gutter og jenter i barnehagen i et likestillingsperspektiv,
- Faglige refleksjoner som handler om pedagogisk likestillingsarbeid.
- Eksempler på hvordan man kan arbeide for at det pedagogiske likestillingsarbeidet kommer på dagsorden i barnehagen.

Disse områdene sammenfaller i stor grad med de spørsmålene som er stilt barnehagelærerne. Under disse hovedområdene har vi løftet frem noen temaer som ser ut til å gå igjen i fortellingene. Hvert av disse temaene er deretter drøftet opp mot forestillinger om likestilling, kjønn og pedagogisk likestillingsarbeid.

Vi har ikke tatt med samtlige fortellinger fra barnehagelærerne, men har gjort et utvalg. Fortellingene vi bruker i rapporten er bevisst plukket ut slik at de kan gi et bilde av de områdene eller temaene som går igjen i barnehagelærernes fortellinger. Fortellingene som presenteres brukes som utgangspunkt for drøftingen av temaene.

Hverdagslivet med gutter og jenter i barnehagen i et likestillingsperspektiv

I barnehagelæreres fortellinger om hverdagslivet og om hva som fremmer og hemmer likestilling mellom gutter og jenter er det tre områder eller temaer som går igjen. Det første temaet vi tar for oss er reklame og markedsføring som retter seg mot en stereotyp kjønnsinndeling. Det andre temaet er krangling, utestengning og mobbing på bakgrunn av klær og utseende. Det tredje tema er refleksjoner over forskjeller og likheter mellom jenter og gutter.

Reklame og markedsføring som retter seg mot en stereotyp kjønnsinndeling

Mange av barnehagelærerne løfter frem synspunkter og refleksjoner om reklamens og markedsføringens makt og relaterer dette til likestillingsarbeidet i barnehagen. Dette kan for eksempel handle om hvilke klær som produseres og tilbys gutter og jenter. Mange peker på fargebruken knyttet til kjønn: Blått til jenter og rosa til gutter. En av barnehagelærerne beskriver dette som «rosa og blått tyranniet». Det har fått stor makt over hverdagslivet i barnehagen og hun forteller følgende:

«Vi kaller det «rosa og blått tyranniet», og det starter på fødeavdelingen. Det finnes mange kommersielle aktører som bidrar til at det finnes regntøy, lekedresser, tannbørster, plaster og til og med bokstavkjeks i rosa og lyseblått, såkalte jente- og guttefarger. Markedsføringen retta mot barna og vi voksne har bevisste eller ubevisste holdninger som kan bygge opp under dette, de aktive tøffe guttene og de søte rolige jentene»

Vi leser teksten slik at reklamen og markedsføringen påvirker hva som er «normalt» for gutter å kle seg i, og hva som er «normalt» for jenter å kle seg i. Dette kan beskrives som konstruksjoner av ulike forestillinger, eller ulike diskurser om kjønn. Når reklamen viser frem blå gutter og rosa jenter vil den samtidig inneholde meninger om bestemte måter å gjøre kjønn på. Dette kan beskrives som diskurser. Diskursene kan knyttes til kunnskap, språk og makt, og har kraft til å dominere våre tenkemåter og gjøremåter (Askland & Rossholt, 2009; Dahlberg, Moss, & Pence, 2002; Foucault, 1999; MacNaughton, 2005; Otterstad, 2006a; Åberg & Lenz Taguchi, 2006).

Markedsføringen retter seg mot foreldre og barn, og effekten av dette kan være at både barn og voksne konstruerer forestillinger om kjønn i tråd med reklamens bilder av hva som er maskulint og feminint, guttefarger og jentefarger.

Fargekoden kan bidra til å skape strukturer som kan føre til diskriminering, eller uniformering av kjønnene. Dokumentasjonen viser at barnehagelæreren

reflekterer kritisk over dette gjennom å stille spørsmål til om «rosa og blått tyranniet» bidrar til å sementere tradisjonelle kjønnsroller.

Barnehagelærerne reflekterer også kritisk over at media og reklame er mye sterkere nå enn det var bare for noen få tiår siden:

« ... kjønnsdelte tv og reklamer er tydelig siktet til jenter eller gutter. Vi sammenlignet reklame fra 50- og 60 tallet da det var en tydelig kjønnsdeling med dagens reklamer og fant ut at det ikke hadde endret seg i det hele tatt. Faktisk hadde fokuset på ulikheter mellom kjønn og kjønnsroller blitt enda tydeligere med årene. Vi opplever at media fortsatt har stor definisjonsmakt som treffer voksne og barn»

De hevder at fokuset på ulikheter mellom kjønnene blir forsterket gjennom reklamen som henvender seg til de to ulike målgrupper, gutter og jenter. Fortellingen viser at både barnehagen og reklamen er en del av verden. I reklamen ser verden ut til å være strukturert i barn og voksne, gutter og jenter, rosa og blått og action helter og søte dyr. En slik inndeling åpner ikke for at det kan være mange måter å gjøre kjønn på (Davies, 2003; Rossholt, 2006). Et interessant spørsmål er om pedagogisk likestillingsarbeid kan representere en motmakt til media- og reklamebransjens produksjon av dominerende kunnskap om kjønn. Dette kan for eksempel handle om hvilke tilgang gutter og jenter har til forskjellige materiell og aktiviteter i barnehagen. Hvis materiell og aktiviteter på forhånd er tiltenkt eller reservert for guttene eller for jentene, vil barnehagene bygge opp om dominerende forståelser om hva gutter og hva jenter har tilgang til.

Det at markedsføringen retter seg mot barna i form av gutte- og jentefarger oppleves som utfordringer for personalet:

«Barn og voksne styres i større og større grad påvirket av media og reklame, og styres på denne måten i sine valg når det gjelder valg av klær og leker. Reklame og media appellerer til gutter med tøffe leker/spill klær med utgangspunkt i action helter, og til jenter med utgangspunkt i søte

dyr, prinsesser og dukker. Samtaler og refleksjoner om likestilling med barna er viktige i det daglige, slik at de utvikler bevissthet rundt dette og det gjøres i stor grad i vår barnehage.»

Barnehagelæreren tenker, slik vi leser refleksjonen, at det er viktig å ta i bruk samtaler og refleksjoner med barna om likestilling i det daglige. Fagområdet etikk, religion og filosofi i Rammeplanen åpner for at barna skal erfare at; *grunnleggende spørsmål er vesentlig, ved at det gis anledning til ro, undring og tenkning, samtaler og fortellinger* (Kunnskapsdepartementet, 2011:45).

Rammeplanen gir med andre ord føringer for at slike samtaler skal og bør finne sted, men ikke hvordan dette skal utføres.

Barnehagelæreren som har skrevet fortellingen nedenfor viser til at barna svært tidlig får bevissthet om gutte- og jentefarger:

«I hverdagen prøver vi å være lydhøre for det enkelte individ, uavhengig av kjønn. Vi merker at når barna er rundt 3 år så vil de ikke lenger bruke rosa kopper. Før dette vi de gjerne ha rosa kopper de også. Blir man i denne alderen klar over at rosa er en såkalt «jentefarge»? I denne alderen blir skillet mellom gutter og jenter større med hensyn til leken»

Fargekoder kan være en markør av kjønn, og denne fortellingen antyder at barna og vet og kan noe om dette. Dette gjelder ikke bare klær og sko, men også kopper, leker, bøker og annet materiell og utstyr i barnehagen og hjemme.

Dokumentasjonen kan også leses som et dilemma som vi vil reflektere kritisk over; «...når barna er rundt 3 år vil de ikke lenger bruke de rosa koppene». Skal personalet støtte barnas valg, og anerkjenne barnas kunnskap om kjønn? Eller skal personalet utfordre dette? Hvordan disse dilemmaene møtes eller for så vidt ikke møtes kan beskrives som pedagogisk likestillingsarbeid.

Pedagogisk likestillingsarbeid kan handle om å åpne for reflekterende samtaler med barna om hva ulike kjønn kan gjøre eller ikke gjøre:

«Jeg anser det som viktig å drive med refleksjon i barnegruppa. Her utfordrer vi vi tankene om kjønn, hva og hvordan jenter og gutter gjør i

barnehagen. Vi utfordrer også barna om likheter og ulikheter i voksegruppa når det kommer til handling og væremåte og hvordan de generelt oppfattet oss voksne i barnehagen»

Barnehagelæreren viser her hvordan barna kan få en stemme inn i vurderingen av voksnes væremåter i forhold til hvordan de gjør kjønn. Hun viser at dette kan gjøres gjennom å la barna reflektere kritisk over hvordan de voksne i barnehagen gjør kjønn. Barn i dag har kanskje andre forestillinger om kjønn, enn barnehageansatte som var barn på for eksempel på 1980-tallet, og for personalet kan dette være interessante perspektiver å utforske sammen med barna.

Krangling, utestenging og mobbing med klær og utseende som utgangspunkt

Flere av barnehagelæreres fortellinger handler om krangling, utestenging og mobbing blant barna i barnehagen. Fortellingen nedenfor er et eksempel på dette:

«Dette skjedde på en avdeling i høst. Det ble uro rundt to jenter i 5 års alderen og 3 jenter i 4 års alderen. Daglig opplevde vi krangling, utestengelse og mobbing blant jentene, alt med utgangspunkt i utseende og klesstil. Episodene skjedde både ute og inne. Spesielt levering i barnehagen kunne være spesiell. Jentene møtte hverandre i garderoben med kommentarer om hva man hadde på seg. Enkelte foreldre uttrykte at barnet ikke ville gå i barnehagen om de ikke fikk ha på seg kjole eller skjørt. Bukser var ikke akseptabelt. Enkelte av barna ble omtalt som prinsesser av foreldrene. Problematikken begynte å gjenspeile seg til de yngre jentene. De ble jo observatører til det hele.»

Barnehagelæreren beskriver jentenes handlinger som «krangling, utestengelse og mobbing». Hun setter etter vår lesning dette i sammenheng med hvordan jentene gjør kjønn (Davies, 2003). I følge barnehagelæreren tar jentene i bruk tydelige og kraftige virkemidler for å avgrense de jentene som ikke har de «rette klærne». Vi vil hevde at krangling, mobbing og utestengning i denne

fortellingen, kan være uttrykk for eller effekt av gjeldene diskursive regimer eller forestillinger om kjønn, i denne sammenhengen formidlet gjennom jentene i barnehagen. Et annet interessant element er at barnehagelæreren i fortellingen over bruker ordet *mobbing*. Hun beskriver ikke nærmere hva hun legger i begrepet. Det er mulig at krancling og utestengelse anses som elementer i mobbingen og dermed karakteriseres som dette.

Barnehagelæreren skriver videre at hun arbeidet med dette temaet i samarbeid med foreldrene på avdelingen. Hun tok også dette opp til drøfting i personalgruppa og barnegruppa. Hun forteller at hun i det pedagogiske likestillingsarbeidet blant annet brukte internett for å finne bilder av prinsesse Ingerid Alexandra for på den måten vise at hun som var en virkelig prinsesse, ikke gikk med fin kjole og krone:

«Internett er brukt i forhold til å finne temaer som vi er opptatt av. For eksempel: har vi søkt om typiske haier ettersom de var opptatte av at haier var farlige. Prinsesser var de også opptatte av, spesielt jentene. Da søkte vi på nettet etter informasjon av vår norske prinsesse Ingrid. Da fant vi ut at hun var ganske ordinær i klesstilen bl.a. at hun gikk på skole, pyntet seg i bunad på 17.mai osv. Ikke som de trodde; prinsessekroner og rosa kjoler»

Denne barnehagelæreren viser at det å starte innenfra i barnas verden, kan være en måte å skape motmakt både til måter å forstå kjønn og likestilling på, og som motmakt til for eksempel mobbing. I dette skapes det et rom for å lytte til barna og utforske ulike tema som barna er opptatt av. Et slikt pedagogisk grep handler i et likestillingsperspektiv om å ta gutter og jenters verden på alvor.

Samtidig ser vi at det ligger et dilemma i det å kjønne interessene på denne måten: Det at guttene er opptatt av haier og jentene av prinsesser, bærer i seg utfordringer knyttet til det å skrive seg inn i stereotype tanker om hva som er feminint og maskulint.

Louise Birkeland (Rossholt, 2006) skriver at personalet i barnehagene oppfatter gutter som mer reale enn jentene. Personalet mente at det var mer «dill og dall» med jentene. I forlengelsen av dette tenker vi at det som betegnes som jentenes «dill og dall», må møtes av personalet med det største alvor. Dette kan med et pedagogisk likestillingsblikk kunne sies å handle om hvilke interesser og temaer som gis størst verdi

Fortellingen fra barnehagelæreren over viser at klær og ting vi omgir oss med påvirker livene til barna og barnehagens pedagogiske praksiser. Dette kan sees som at både tanker vi tenker og de materialene vi omgir oss med sammen har betydning for måter å gjøre kjønn og jobbe med likestilling på. Barad (2008) peker på at det materielle og det språklige virker sammen. Det er altså ikke et enten eller, men et både og. Språk og materialitet inngår i det som kan kalles et materielt-diskursivt hele. Altså hvor språket påvirker materialitetene og materialitetene påvirker språket. Dette kan tenkes slik at både det språklige og materialitetene styrer praksis på sammenvevde måter (Nyhus, 2010). Vi tenker at slike perspektiver på språk og materialitet vil være fruktbart å ta med seg i refleksjon og diskusjoner knyttet til pedagogisk likestillingsarbeid. Slik vi viser over er leker, klær og annen materialitet løftet opp som eksempler på hvordan det jobbes i barnehagene med kjønn og likestilling, og ikke minst hvilke utfordringer dette gir.

Refleksjoner over likheter og forskjeller mellom jenter og gutter

Det siste området vi vil løfte frem fra barnehagelærernes fortellinger om hverdagslivet, handler om likheter og forskjeller mellom jenter og gutter. De beskriver blant annet personalets usikkerhet i møte med jenter og gutter som gjør kjønn på «utradisjonelle» måter:

«Vi så at hos oss kunne jentene gjøre alt, mens guttene opplevde begrensninger. Det er greit å være «guttejente», men er det like greit å

være «jentegutt»? Hvorfor er vi så raske med å sette begreper på slik adferd? Hvorfor kan det ikke være like akseptabelt at noen jenter er tøffe og noen gutter er myke? Alle har grader av begge egenskaper og det er vårt ansvar å anerkjenne de»

I denne refleksjonen problematiseres personalets usikkerhet i forhold til gutter som ikke er så tøffe som det forventes av dem. Det stilles spørsmål om hvorfor det ikke er akseptabelt at gutter er «myke». Dette kan knyttes til dikotomiene⁷ gutt og jente. Det ser ut til at det å være jente og gjøre gutteting, blir oppfattet som mindre truende enn å være en gutt som gjør jenteting. Er dette diskurser som føres i barnehagene vil det innebære en større «risiko» for en gutt å vise interesse for «jenteting» enn for en jente å gjøre «gutteting». Skjeler vi til diskurser som ellers føres i samfunnet vil det muligens finnes dekning for å si at det å sparke fotball for jenter, ikke vurderes som spesielt avvikende, mens det å drive med rytmisk sports-gymnastikk eller synkronsvømming for gutter regnes som veldig overskridende. I dette leser vi diskurser om fotball som en maskulin kjønnsmarkør og rytmisk sportsgymnastikk og synkronsvømming som en feminin kjønnsmarkør.

Noen av barnehagelærerne tar opp hvilket handlingsrom personalet gir til gutter og jenter som velger å leke med hverandre. Fortellingen nedenfor er et eksempel på dette:

«Det er ikke et mål for oss at jenter og gutter skal bli like, men at det er rom for variasjoner. Det er mange måter å være gutt og jente på. Jenter og gutter skal få være venner uten at vi voksne snakker om kjærestier. Vi kan ødelegge mange vennskap på den måten.»

⁷ En dikotomi innebærer at et motsetningspar hvor den ene siden utelukker den andre. For eksempel gutt – jente, mann – kvinne, rolig – urolig. En dikotomi er bygget opp på en slik måte at den ene siden tillegges større verdi enn den andre (Lenz Taguchi, 2004).

Vi leser denne fortellingen slik at barnehagelæreren tar utgangspunkt i forestillinger og teorier om at kjønn er noe som «gjøres». Det tenkes altså utover det biologiske kjønn og at kjønn er noe som også er sosialt skapt.

I fortellingen reflekterer barnehagelæreren over betydningen av at voksne anerkjenner at jenter og gutter kan leke sammen uten at de skal oppleve å bli kalt for «kjærester». Noe som i følge barnehagelæreren kan bidra til at det lekende vennskapet ødelegges. Vennskap mellom bare gutter eller bare jenter vil etter all sannsynligvis ikke bli karakterisert som noe annet enn vennskap. Det at de voksne rundt barn betegner en relasjon mellom barn av ulikt kjønn som «kjæresterier» kan tenkes å inneholde sterke diskurser om at gutter og jenter som leker sammen er kjærester. Slike diskurser kan for eksempel bygge på forestillinger om «normale» måter å gjøre kjønn på. Vennskap på tvers kan da bli karakterisert som kjærlighet eller forelskelse. Slike holdninger fra de voksne kan bidra til å styre jenters og gutters muligheter i barnehagen til å leke sammen. I slike tilfeller er det betimelig å stille spørsmål om likestillingens kår.

Dette retter lyset mot at det å få like muligheter, er nært knyttet til måter å leve kjønn på. I dette ligger det innskrevet et sett med diskurser og forestillinger om både kjønn og likestilling og også om det vi kan kalle heteronormalisering (Bustos, 2011). Heteronormalisering innebærer at det å leve i heterofile forhold er normale måter å leve på. I dette ligger det forventninger og forestillinger om at når gutter og jenter er sammen på tvers av kjønn så handler det om det å være kjærester og om seksualitet. Vi vil hevde at det å kalle gutter og jenter for kjærester når de leker sammen, kan være et eksempel på heteronormalisering. Altså en måte å snakke fram at det å være kjærester på tvers av kjønn er det normale.

Fortellingen nedenfor handler om en liten gutt som kastet seg ut i dansen iført et glitterskjørt med paljetter. Han merker at han får mange blikk på seg. Har han

brutt noen usynlige grenser for måter små gutter kan tillate seg å gjøre kjønn på? Stemningen er til å ta og føle på:

«En liten kurdisk gutt hadde med seg en CD hjemmefra. Han hadde veldig lyst til å danse etter musikken. Vi satte på musikken og flere barn kom til. To jenter ønsket å ha på seg skjørt med glitter og paljetter. De tok på seg skjørtene og begynte å danse og tok egentlig over guttens aktivitet. Gutten kom bort til meg og sa at han også ville ha skjørt. Han tok på seg skjørtet, men merket at han hadde veldig mange blikk på seg. Og en jente kommenterte at han hadde skjørt. Da kommenterte jeg hvor fint skjørtet står ut når han svinger seg. Han hadde bare skjørt på en kort stund. Neste dag hadde han med seg en stor pose med klær, der lå det en hel dress, skjorte og mage-belte. Nå ville han danse igjen, denne gangen hadde han på seg klær som han synes var fine, og han var mye mer aktiv i dansen.»

Kjønnsmarkeringene kan ses som materielt -diskursivt inndelt i gutteklær og jenteklær. Klær er altså ikke kjønnsnøytrale, de er viktige markører av kjønn (Rossholt, 2005, 2006). Barnehagelæreren vil gjerne støtte guttens initiativ og glede over dansen, og oppmuntrer ham til å danse med skjørtet fordi det svinger så fint. Fortellingen er valgt ut fordi den viser hvordan personalet tenker at de fremmer likestilling gjennom å oppmuntre barna til å overskride de tradisjonelle kjønnsmarkørene som dans og klær.

For det er her i kontrollen av det heteronormale at det materielt- diskursive konstrueres. Slik vi leser dette finner gutten selv ut av hva som er de heteronormale riktige klærne dagen etter. Han skriver seg dermed inn i forståelser om måter gutter skal gjøre kjønn på. De andre barnas og personalets handlinger (eller fravær av handlinger) påvirket hvordan gutten gjorde seg til gutt på. Et betimelig spørsmål å stille er hvordan personalet på andre måter hadde kunnet støtte opp om guttens prosjekt. Eller hvordan de med utgangspunkt i denne episoden kunne gjort dette til et pedagogisk likestillingsarbeid på en annen måte, for eksempel ved å gjøre klær og dans til et tema.

Fortellingen nedenfor handler om Emilie og måter hun gjorde jente på:

«For noen år siden hadde vi en flott jente på vår avdeling. Hun het Emilie og var over middels aktiv. Hun var høyt og lavt og hun tok «mye plass». Hun tok så mye plass at noen voksne i barnehagen mente at vi måtte kontakte PPT for utredning. Jeg var helt overbevisst om at vi hadde med et aktivt og flott barn som evnet å bruke alle sidene i sitt kjønns-spekter og ba dem tenke om de hadde reagert på tilsvarende måte dersom barnet het Emil.»

Barnehagelæreren forteller her om et interessant grep hun gjør i møte med tradisjoner og holdninger hos personalgruppa. Pedagogen utfordrer personalets tenkning om gutter og jenter, for på den måten å synliggjøre at jenter på noen områder blir gitt et «smalere» handlingsrom enn gutter i barnehagen. Som vi tidligere har pekt på så vil det i andre sammenhenger kanskje være guttene som har et begrenset handlingsrom. Det kan se ut som at samfunnet aksepterer jentegutter i mindre grad enn guttejenter. Det kan være at handlingsrommene for gutter og jenter både vil være trangere og åpnere avhengig av hva sammenhengen.

I fortellingen over kan det se ut til at det øvrige personalet tenker på Emilie som en «unormal» jente, fordi hun tar så stor plass og har så høyt aktivitetsnivå. Hun passer ikke inn i deres «fortellinger» om kjønn. Det er slike kategoriseringer barnehagelæreren går i møte med ved å snu det hele på hodet, som kan forklares som et displacement (Derrida, 2006). Måten barnehagelæreren jobber på her ser ut å være helt i tråd med målet for likestillingsarbeidet i barnehagen, som handler om alle barns rett til å bruke sine ressurser uansett kjønn. Eksempelet viser de muligheter som ligger i det å stille kritiske spørsmål til dominerende diskurser, noe som etter våre lesninger, kan bidra til å forstyrre og forskyve stereotype forestillinger om kjønn i barnehagen.

I flere av fortellingene som vi har fått presentert, kan det for oss se ut som at barnehagelærerne ofte tar pedagogisk ledelse og dermed agentskap i det

pedagogiske likestillingsarbeidet. Barnehagelæreren som stilte spørsmålet «*Hva om Emilie hadde hett Emil*» er et eksempel på dette. I følge Rammeplanen kan pedagogisk ledelse knyttes til barnehagelærernes ansvar for at barnehagens mål og rammer er klarlagt for personalet og at det utvikles en felles forståelse for målene (Kunnskapsdepartementet, 2011:53). Når likestilling er målet, må det pedagogiske likestillingsarbeidet planlegges, dokumenteres og vurderes, og sist men ikke minst må man reflektere over likestilling i personalgruppa. Noe vi vil komme nærmere inn på i gjennomgangen neste temaområde som handler om faglige refleksjoner over likestilling i barnehagen.

Barnehagelærerens refleksjoner om å arbeide med pedagogisk likestilling i barnegruppa i barnehagen

Nedenfor tar vi for oss noen av de faglige refleksjonene barnehagelærerne har om det pedagogiske likestillingsarbeidet i barnehagen. Vi løfter opp og reflekterer kritisk over tre områder som går igjen i barnehagelærernes refleksjoner over temaet: 1) Refleksjoner knyttet til materiell, utstyr og aktiviteter i et likestillingsperspektiv, 2) refleksjoner om menn i barnehagen og 3) refleksjoner om språkets betydning for det pedagogiske likestillingsarbeidet i barnehagen.

Refleksjoner knyttet til materiell, utstyr og aktiviteter i et likestillingsperspektiv

Flere av barnehagelærerne er opptatt av hvilke leker og aktiviteter som tilbys barna i barnehagen, og reflekterer over dette i et kjønns- og likestillingsperspektiv. De peker på at lekemateriellet og aktivitetene i utgangspunktet kan fremstå som spesielt tenkt for gutter eller spesielt for jenter. Dette sees som en utfordring i arbeidet med pedagogiske likestilling.

En barnehagelærer sier det på denne måten:

«I denne aldersgruppen er det lett og gå i fella, tilby kun dukker til jenter, biler til gutter. I hele tatt gjort handlinger som understreker forskjellen mellom kjønnene. Vi er bevisste på å tilby leker og ikke være forutinntatte på hvem vi tilbyr til»

Barnehagelæreren peker på at valget av lekemateriell vil ha en betydning for det pedagogiske likestillingsarbeidet. I dette ligger det en forståelse om at lekematerialet er kjønnnet. Hun mener at det å være bevisst på hva personale tilbyr av materiell og hvem vi tilbyr dette til, har en betydning for likestillingsarbeidet.

Barnehagelæreren nedenfor løfter frem noen dilemmaer knyttet til lekemateriell og løfter frem «kjønnsnøytrale leker» som et supplement til leker som på forhånd er kjønnsbestemt:

«Jeg anser det som vesentlig å starte med seg selv og voksenrollen og tilnærming til lik behandling av barna uavhengig av kjønn... og at det blir like viktig å se på likheter som ulikheter ... vi opplever fortsatt av ofte at gutter og jenter velger «typiske» leker/aktiviteter for sitt kjønn, men vi som voksne må være der for å utfordre kjønnsrollemønstrene og diskursene om kjønn i som eksisterer i barnehagen. Vi er opptatt av å ha kjønnsnøytrale leker. men det betyr ikke at tradisjonelle gutte- og jenter leker skal helt vekk fra avdelingen, tvert i mot!»

Refleksjonen ovenfor speiler noen dilemmaer som personalet sier de ofte befinner seg i: om barnehagen skal ha tradisjonelle gutte- og jenteleker eller det de kaller «kjønnsnøytrale» leker. I følge flere av barnehagelærerne vil det være et «ja, takk; begge deler». Barnehagelærerne formidler diskurser om at valg av lekemateriell vil ha betydning for danning av kjønn. Dette kan sies å være et materielt-diskursivt perspektiv (Barad, 2008; Lenz Taguchi, 2010; Nyhus, 2010) som vi har beskrevet tidligere. Dette kan tenkes slik at både materialitetene og måter og forholde seg til dem på, bidrar til å styre praksisene i barnehagene på

sammenvevde måter (Nyhus, 2010). Barnehagelærernes fortellinger om lekemateriell underbygger at slike perspektiver vil være fruktbare å ta med seg i refleksjon og diskusjoner knyttet til pedagogisk likestillingsarbeid.

Barnehagelærerne i vår undersøkelse er opptatt av kjønnsnøytralt materialer. De løfter blant annet fram gjenbruksmateriell som eksempler på dette. Vi kan stille spørsmål om det i en verden hvor språket og materialitet er såpass kjønnnet, er mulig å definere noe som kjønnsnøytralt. Odegard (2010) påpeker i sin masteroppgave om gjenbruk som pedagogisk ide, at hun før innhenting av sin empiri hadde en forestilling om gjenbruksmaterialitet som noe kjønnsnøytralt. Hennes undersøkelse viste imidlertid at det også ligger kjønnede forståelser knyttet til gjenbruksmateriale. Hun viser til at ansatte som jobber mye med gjenbruksmaterialer omtaler små ting med feminine uttrykk og ord, og store ting med ord som kan forbindes med det maskuline. Dette er interessante funn, som også setter fokus på sammenvevingen mellom materialitet og forestillinger (diskurser).

Flere av barnehagelærerne fokuserer også på aktiviteter som i en tradisjonell kjønnsforståelse vil kunne bli sett på som jente- eller gutteaktiviteter.

«Det er viktig at vi som jobber i barnehagen er gode rollemodeller for barna. På vår base arbeider det kun jenter. Derfor er det viktig at vi er opptatte av ulike ting. Vi må vise at gutter og jenter kan være med på ulike aktiviteter, og at vi ikke stigmatiserer våre kjønnsroller. Alle barn blir sett og hørt både i prosjektarbeid og i hverdagsituasjoner. Vi må oppmuntre og sette i gang ulike typer lek og delta på barnas premisser, og at både jenter og gutter kan prøve seg i ulike roller.»

Mange av fortellingene og refleksjonene handler om, slik vi leser dem, at man automatisk tenker at det å behandle gutter og jenter likt, og at det å tilby jenter og gutter det samme materialet, kan bidra til å fremme likestilling. I det og «å behandle gutter og jenter likt» kan det ligge forståelser eller diskurser om barn som en homogen gruppe. Å behandle likt er et begrep som kan problematiseres

og sees i sammenheng med å møte et mangfold av barn. Altså at hverken gutter, jenter eller barn kan ses som en homogen kategori.

Barnehagelæreren nedenfor er, slik vi leser det, opptatt av at personalet ikke skal styre barna inn i kjønnsdelte aktiviteter:

«Jeg ser på likestilling mellom kjønnene, ikke ved å styre gutter inn i jentelek eller jenter inn i guttelek, men at de får leke det de vil og at den voksen har blikket for hva barnet uttrykker. Vi har hatt rocke-prosjekt i barnehagen. En guttegjeng uttrykker glede ved å spille luftgitar og høre på rockemusikk. Den voksen så hva barna ønsket og ledet dem inn i et prosjekt som endte med å lage gitarer, rocke sveis, musikk-video og konsert.»

Vi tenker at denne fortellingen handler om å behandle gutter og jenter ulikt. Tenker personalet at det å behandle gutter «slik» og jenter «sånn» fremmer likestilling, og at dette gir like muligheter uavhengig av kjønn? Rocke-bandet kan sees som et uttrykk for hva det er akseptabelt for gutter å være opptatt av. Ved å jobbe kun mot guttegruppa tenker vi at personalet nettopp forsterker diskurser om dette.

Samtidig er feminiseringen av barnehagene problematisert i den offentlige debatten, og løftet frem som argument for at gutters interesseområder ikke blir gitt plass. Vi ser det problematiske ved å tenke interesseområder som kjønnete. En slik tenkning kan nettopp være til hinder for at både jenter og gutter skal få varierte og optimale muligheter. Barnehagelæreren over fokuserer på betydningen av å følge barns interesser og setter lyset på å tilby et mangfold av aktiviteter. Samtidig ser vi at ved å kalle aktiviteter for «jenteleker» og «gutteleker» begrenses barnas muligheter for og utforske kjønnsrollene.

Barnehagelærerne nedenfor peker på viktigheten av at hun i barnehagen gjør aktiviteter og viser frem ferdigheter på tvers av det som kan oppfattes som typisk maskuline og feminine:

«Jeg ser en hel klar fordel i det pedagogiske arbeidet at jeg selv har erfaringer med, og liker å drive med aktiviteter som innebærer digitale verktøy og håndverk som drill og sag m.m.. Barna får være med meg og ser at også jenter mestrer dette. Jeg oppfordrer barna til å tenke aktiviteter de ikke får lov til hjemme.»

Dette kan leses som at hun ser på seg selv som en aktiv rollemodell, og at det er en fordel at hun selv mestrer det som kan oppfattes som «maskuline» arbeidsoppgaver. Når hun utfører slike arbeidsoppgaver tenker hun muligens at hun jobber med pedagogisk likestillingsarbeid. Vi har valgt å ta med denne refleksjonen fordi Rammeplanen sier at *personalet som rollemodeller har et særlig ansvar for at barnehagens verdigrunnlag etterleves i praksis* (Kunnskapsdepartementet, 2011:14). Barnehagelærerens refleksjon viser at hun nettopp tar dette *særlige ansvaret* på alvor.

Noen av barnehagelærerne mener at jenters og gutters hjelpende hender (i forhold til husarbeid) er en måte å gjøre likestilling i barnehagen på. Fortellingen nedenfor er hentet fra arbeid i forkant av et måltid:

«Henting av tralle med mat på kjøkkenet. Dette er en aktivitet vi utfører flere ganger om dagene. VI er helt bevisste på at vi ikke tar med bare jenter eller bare gutter på den aktiviteten. Det er ikke noe vi trenger å tenke på, men gjør det uansett. Mener det fremmer likestilling. Vi mener vi har kommet så langt at vi ikke trenger å tenke på at vi ikke skal gjøre forskjell»

Vi leser barnehagelæreren slik at for å fremme likestilling mellom kjønnene kan det være viktig å tilby jenter og gutter de samme aktiviteter i kjønnsblandede grupper. I et slikt perspektiv mener vi at barnehagelærerens begrunnelser for å velge å la både gutter og jenter delta i rutiner rundt matlaging er interessante. Vi kan lese dette som forestillinger om at «alle uavhengig av kjønn skal ta i et tak» når det gjelder daglige gjøremål.

Andenæs (1996) viser til forskjeller i oppdragelsen av jenter og gutter i familien og at det forventes mindre deltagelse i det daglige arbeidet fra guttene enn fra jentene. Hun peker på at det forventes større lydighet fra jentene, mens guttene nærmest blir fritatt fra deltagelse i arbeidsfellesskapet. Dette støttes også av Wahlstrøm (2004), som hevder at personalet i barnehagen gir større rom for at gutter ikke deltar enn det som er tilfelle for jenter. Wahlstrøm viser til videoobservasjoner fra garderoben i barnehagen, der personalet hjalp guttene med påkledning, selv når de ikke ba om det. Samtidig ble det forventet at selv de yngste jentene på 2 år kledde på seg selv uten hjelp (ibid.).

Refleksjoner om menn i barnehagen

Som vi tidligere har vært inne på, hevder noen av barnehagelærerne at flere mannlige ansatte i barnehagen vil føre til at likestilling blir satt på dagsorden. Denne barnehagelæreren gir uttrykk for et slikt syn, slik vi ser det:

«Flere menn i barnehagene. Tenke annerledes: få et bilvrak, moped etc. å mekke på. Nok jenteting og jente aktiviteter i barnehagen. Vi trenger fokus på gutter og gutters interesser. Ansett mannlig karatetrener!»

Hvis det i barnehagelærerens innlegg ligger forestillinger om at flere menn i barnehagen vil føre til en synliggjøring av det som ofte ses som typiske «maskuline» og «feminine» yrker, så ligger det et likestillingselement i dette. Samtidig vil det være på sin plass å problematisere ideen om at flere mannlige ansatte automatisk vil føre til mer likestilling (Kunnskapsdepartementet, 2011). De voksne i barnehagen kan sees som modeller for måter å gjøre og leve kjønn på.

Gutter og jenter i barnehagen vil ikke få like muligheter hvis menn og kvinner i barnehage for eksempel lever og gjør kjønn på stereotype måter der oppgaver, aktiviteter osv. deles inn i kategoriene mannlig og kvinnelig. Dette kan tolkes som tradisjonell tenkning og praksiser knyttet til kjønn (R. Røthing, 2006). Flere barnehagelærere peker på at barnehagene bør tilby andre typer aktiviteter enn de

som kan defineres som tradisjonelle barnehageaktiviteter. Dette fordrer at barnehagepersonalet ikke definerer aktiviteter som typisk gutte- eller jenteaktiviteter, eller for så vidt oppgaver som må løses i kraft av hvilket biologisk kjønn den enkelte ansatte har.

En av de kvinnelige barnehagelærerne setter fokus på en av konsekvensene av at kvinner oftest er i flertall i barnehagen:

«Vi er 99 % kvinner i barnehagen noe som gjør det ekstremt viktig at vi er lydhøre for guttenes interesser og uttrykk slik at vi fremmer likestillingen.»

Barnehagelæreren hevder at fordi det er så mange kvinnelige ansatte så må de være ekstremt opptatte av guttenes interesser. Dette kan være uttrykk for stereotypiske og dikotomiske forestillinger om kjønn og interesser.

Dette ligger et dilemma i dette. Det blir fremstilt som at problemet er at det er så mange kvinnelige ansatte i barnehagen. Det at det har vært så få menn i barnehagen har vært motivasjonen for regjeringens satsing på å øke den mannlige andel av ansatte i barnehagen, som vi har vist til tidligere. Et ansettelseskriterium knyttet til kjønn alene kan imidlertid tåkelegge faglige diskusjoner om hvilke kvalifikasjoner det er viktig å ha i personalet.

Refleksjoner om språkets betydning for det pedagogiske likestillingsarbeidet i barnehagen.

Personalets språkbruk, enten i omtale av de forskjellige barna, eller i direkte dialog med barna har betydning for det pedagogiske likestillingsarbeidet i barnehagen mener våre barnehagelærere, slik vi leser fortellingene. Språk er ikke nøytralt eller uskyldig men bærer med seg holdninger, verdier, kunnskap og makt (Foucault, 1999). Ulike diskurser danner grunnlag for hva som lar seg gjøre, tenke og sist men ikke minst, hva og hvordan ting kan eller skal bli sagt

(ibid.). Fortellingen nedenunder illustrerer hvordan personalet arbeider med språket for å fremme likestilling:

«Vi snakker med gutter og jenter på samme måten, ikke koseprate med jenter og «å kjeft» på gutter. Vi vil ha de samme forventninger til jenter og gutter i forhold til hva de skal kunne mestre, hva de får lov til og hvordan de skal uttrykke sine ønsker, behov og følelser. De skal ikke få tildelt roller på grunn av kjønn!»

I denne refleksjonen leser vi tanker om betydningen av å være bevisst hvilket rom barna gis gjennom personalets måter å snakke med barna på. Slik vi leser denne teksten, er barnehagelæreren opptatt av at språket konstruerer forestillinger om kjønn. Dette bærer med seg forestillinger om at språket har stor betydning, og er med å skape kjønnsforståelser og gi mulighet til å styrke eller svekke det pedagogiske likestillingsarbeidet

En annen barnehagelærer skriver at de etter avtale med foreldrene ikke skulle omtale barnas klær når de kom i garderoben om morgenen. Barnehagelæreren forteller at de hadde reflektert kritisk over hvordan barna ble kjønnnet gjennom kommentarer om «søte kjoler» til jentene og «flotte gensere» til guttene. I fortellingen nedenfor viser hun til praksiser de har for å unngå å snakke om barna klær på kjønnede måter:

«Voksne i barnehagen må være bevisste på hvordan vi er i møte med barna. Vi omtaler ikke hvordan barna ser ut klesmessig. Vi snakker med barna om hva som er lurt å ha på seg når de leker.»

Slik vi ser det, viser utsagnene og refleksjonene fra barnehagelærerne at det eksisterer tanker og forestillinger om makten som ligger i språket, og at bevissthet rundt dette er viktig i det pedagogiske likestillingsarbeidet i barnehagene. Fortellingene viser at disse barnehagelærerne også jobber bevisst med sitt eget språk og endringer av dette i møte med barna.

En barnehagelærer fremhever pedagogisk bruk av dukker som en tilnærming til pedagogisk likestillingsarbeid i barnehagen. Hun skriver at i hennes barnehage har de tatt i bruk en hånddukke som heter «Ole Brumm» når de tar opp vanskelige tema. Et eksempel på slike vanskelige tema kan være at ei jente blir ertet av de andre barna fordi de synes at hun er for tykk. Hun var 4 år, og i et likestillingsperspektiv tenker vi at fokuset på jenters kropp og utseende begynner tidlig. Et slikt fokus kan være med å styre og begrense måter å være jenter på.

I denne saken tok foreldrene kontakt med barnehagelæreren, og tema «erting» ble tatt opp av «Ole Brumm». Barnehagelæreren viser frem et redskap som hun tenker kan være et bidrag til det pedagogiske likestillingsarbeidet i barnehagen. Det var foreldrenes kunnskap om «Ole Brumm»-metoden som førte til at hånddukken ble satt i arbeid. Dette setter søkelyset på at informasjon om hvordan det arbeides med ulike tema i barnehagen, kan være innganger til konstruktivt samarbeid med foreldrene.

Tidligere i rapporten har vi løftet fram reflekterende samtaler med barn som et viktig redskap i det pedagogiske likestillingsarbeidet. Barnehagelæreren over har utviklet en metode når det gjelder å ta opp vanskelige samtaler med barn. I dette ligger det forestillinger om at det blir lettere å snakke med barna i en lekende innramming. Temaer som blir ansett som vanskelig, blir satt på dagsorden av personalet og utforsket sammen med barna.

Dette fører oss videre til den brasilianske reformpedagogen Paulo Freires tenkning om «taushetens pedagogikk» (Bodén, Ohrlander, & Lenz Taguchi, 2011), og viktigheten av å ta opp tema som har betydning for barnas liv. Freire kritiserte skolesystemet for å være autoritært, og for å holde de svakestes stemmer nede ved hjelp av taushet. Vår forståelse av «taushetens pedagogikk»

handler om å gi barna et språk⁸ slik at de kan formidle det som har betydning for dem. Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver (Kunnskapsdepartementet, 2011) løfter nettopp frem refleksjon og kritisk tenkning som viktig for å utvikle barna til å kunne møte et likestilt samfunn.

Eksempler på hvordan man kan arbeide for at det pedagogiske likestillingsarbeidet kommer på dagsorden i barnehagen

Som vi tidligere har nevnt, viser rapporten «Alle teller mer» (Østrem, et al., 2009) barnehagene nedprioriterer arbeidet med pedagogisk likestilling. Med utgangspunkt i dette ønsket vi å få frem barnehagelærernes egne forslag og løsninger på hvordan pedagogisk likestillingsarbeid kan komme på dagsorden i barnehagene.

På bakgrunn av barnehagelærerens tilbakemeldinger på hvordan det kan jobbes med det pedagogiske likestillingsarbeidet, har vi valgt å dele dette inn i fire temaområder.

- Refleksjoner over egne verdier og holdninger til likestilling.
- Det pedagogiske likestillingsarbeidet må forankres i ledergruppa.
- Det tredje området er pedagogisk dokumentasjon som tenkemåte og verktøy i pedagogisk likestillingsarbeid.
- Refleksjoner om hvorfor likestillingsarbeidet blir nedprioritert i barnehagene.

Vi går nå nærmere inn på de enkelte områdene, og starter med barnehagelærernes refleksjoner over egne verdier og holdninger til likestilling.

⁸ I *språk* legger vi både kroppslige og verbale uttrykk

Refleksjoner over egne verdier og holdninger til likestilling

Mange av barnehagelærerne er opptatt av å reflektere over holdninger og verdier om likestilling og kjønn. I det følgende vil vi gi noen eksempler på refleksjoner fra barnehagelærerne som handler om dette. Hun skriver at en av grunnene til at det ikke arbeides bevisst med det pedagogiske likestillingsarbeidet, kan være de voksnes holdninger til likestilling:

«De voksnes holdninger er viktige i dette arbeidet. Barnehagen bør ha det på agendaen og jevnlig reflektere rundt dette emnet. Ubevisst kan vi hemme likestilling i barnehagen.»

Barnehagelæreren reflekterer over hvordan holdninger hos de voksne kan bidra til å hemme likestilling i barnehagen. Selv om barnehagelærerne er pålagt å arbeide med pedagogisk likestillingsarbeid, er det mange som tenker at «... vi jobber for lite bevisst med dette tema» skriver en av barnehagelærerne.

Rammeplan for barnehager (Kunnskapsdepartementet, 2011) peker på at likestilling mellom kjønnene skal gjenspeiles i barnehagens pedagogikk, og at personalet må reflektere over sine egne holdninger og samfunnets forventninger til gutter og jenter. I dette ligger det både krav til personalets møter med gutter og jenter i alle pedagogiske situasjoner, og en forventning om likestilling som tema for personalets refleksjonsarbeid.

Det å reflektere over praksiser kan også handle om å utfordre egne tanker om likestilling i faglige diskusjoner i barnehagen skriver en av barnehagelærerne:

«Tørre å utfordre vårt kjønnsrollemønster og gå i oss selv. Derfor er faglige diskusjoner hvor vi går i oss selv og snakker om våre verdier, våre oppfatninger om likestilling og vårt syn viktig. Kan hende vet vi ikke selv hva slags verdier og syn vi har på likestilling? Kanskje vi ikke er klar over hvordan vi er overfor jenter og gutter i barnehagen? Slike etiske spørsmål må tas opp, diskuteres og konfronteres.»

Rammeplanen peker på at det hviler et særlig ansvar hos personalet som rollemodeller. I dette ligger det at personalet må reflektere over egne holdninger

til jenter og gutter (Kunnskapsdepartementet, 2011). Barnehagelæreren reflekterer gjennom å stille spørsmål om egne verdier og holdninger. Hun trekker også frem likestilling som en etisk fordring, noe som innebærer at personalet har en etisk forpliktelse til å snakke om verdier og holdninger til likestilling. Vi leser henne slik at refleksjon må skje både i det praktiske arbeidet og i kollektive refleksjoner i personalgruppa.

En av barnehagelærerne hevder at likestilling kan knyttes til barns medvirkning. Hun skriver dette:

«Likestilling er ikke et tema, men en grunnleggende holdning og syn på barn. Barns medvirkning er at vi ser, lytter og responderer på barns uttrykk fordomsfritt og med «likestillingsbriller». Likestilling har vært drøftet i mange år her, men det krever kontinuerlig refleksjon. Dette er et tema man ikke kan si seg ferdig med, men må reflekteres over i sammenheng med barns medvirkning»

I dette utsagnet knyttes likestilling til barns medvirkning. Hun knytter dette til møtet med hvert enkelt barn og at hvert enkelt barn kan møtes med det hun kaller «likestillingsbriller». Dette å koble medvirkning og likestilling sammen er et interessant perspektiv som kan være gjenstand for videre forskning.

Det pedagogiske likestillingsarbeidet må forankres i ledergruppa

Når det pedagogiske likestillingsarbeidet kun overlates til personalet på den enkelte avdeling, kan de oppleve å bli direkte motarbeide (Gillberg, 2009). Som følge av dette tenker vi at det er viktig at det pedagogiske likestillingsarbeidet blir forankret i barnehagens ledelse eller ledergruppe, slik som barnehagelæreren under peker på.

«For å holde arbeidet med likestilling og kjønnsroller gående, er det etter mitt syn avgjørende at ledergruppa reflekterer over sitt syn og at vi setter

av tid til jevnligte refleksjonsmøter for alle som jobber i barnehagen. Det er en forutsetning for det pedagogiske arbeidet i barnegruppa»

Barnehagelæreren peker her på at barnehagens ledere vil være sentrale for nettopp å gi rom for at temaet jevnlig tas opp på møter, og at disse møtene er av refleksiv karakter. Det er lederen som i kraft av sin stilling har mandat til å organisere arbeidet på en slik måte at personalet får tid og rom til reflekterende samtaler.

Det å sette av tid til å reflektere over likestillings som tema, er løftet opp av en rekke av barnehagelærerne. En sier det på denne måten:

«Det må settes av tid til likestillingsarbeidet. Vi kan for eks. ha det som tema på basemøter, personalmøter eller andre aktuelle fora. Praksisfortellinger fra hverdagen er en god form for samtale. Det er også viktig å ha dialog med foreldrene om tema. Vi har to foreldremøter i året, kanskje det ene kan ta for seg nettopp dette med kjønnsroller og likestilling.»

Dette kan leses som at det å sette av tid til likestillingsarbeidet, ta i bruk praksisfortellinger knyttet til tema og reflektere rundt praksiser, kan bidra til å utvikle personalets kompetanse på området.

Et annet viktig element vi vil peke på er samarbeidet med foreldrene. Vi leser dette som at man må jobbe med holdninger både i personalgruppa og samtidig sammen med foreldrene. Lederne i barnehagen tenkes som sentrale både internt og eksternt relatert til dette. Logikken i dette kan være at den enkelte i personalet eller den enkelte barnehage ikke alene og isolert kan jobbe med likestilling. Samtidig som det er et kollektivt arbeid innad i organisasjonen, må det også jobbes utad. For eksempel mot barnas foreldre. Flere av barnehagelærerne trekker frem pedagogisk dokumentasjon som et verktøy og en tenkemåte i det pedagogiske likestillingsarbeidet i barnehagen. Og at nettopp

dette kan bidra til å jobbe med holdninger og verdier innad i personalgruppa. Altså en måte å skape den refleksjonen barnehagelæreren over peker på.

Pedagogisk dokumentasjon som tenkemåte og verktøy i pedagogisk likestillingsarbeid

Pedagogisk dokumentasjon er en tenkemåte og et verktøy for endring- og utviklingsarbeid i barnehagene (Lenz Taguchi, 2010; Åberg & Lenz Taguchi, 2006). Dette er inspirert og utviklet fra pedagogikken i barnehagene i Reggio Emilia, og er etter hvert blitt en anerkjent struktur i det barnehagefaglige feltet i Norge. Begrepene dokumentasjoner, dekonstruksjon, diskurser og kritisk refleksjon representerer ikke bare en metode, men er også en filosofisk og etisk posisjon (Dahlberg, et al., 2002; MacNaughton, 2005). I følge barnehagens rammeplan (Kunnskapsdepartementet, 2011:kap 4) skal barnehagene dokumentere sitt arbeid.

Dokumentasjonene kan være et middel for å få fram ulike oppfatninger og åpne for en kritisk og reflekterende praksis. En av de pedagogiske lederne skriver dette, basert på egne erfaringer med pedagogisk dokumentasjon:

«Jeg tror det er vesentlig som nevnt tidligere å starte og reflektere rundt det generelle barnesynet, voksenrollen og reflektere rundt diskurser rundt jenter og gutter, kjønn og stereotyper. Det hele handler om bevisstgjøring av egen praksis!

Da er det greit å ha noen gode verktøy å benytte seg av og vil da trekke frem verktøy innenfor pedagogisk dokumentasjon. Ved å dokumentere med praksisfortellinger, tekst, bilder, video og lydopptak, har man skapt et godt grunnlag for refleksjon. Refleksjonene bør kunne foregå i hverdagen, på avdelingsnivå, i hele personalgruppa og i ulike pedagogiske forum. Vi opplevde gjennom refleksjon rundt temaet at vi faktisk var med på å skape kjønn og opprettholde noen av stereotypene uten at vi faktisk var klar over det. Det er viktig å kunne dekonstruere f.eks. en diskurs og innta ulike perspektiver! Jeg anser det også som vesentlig å drive refleksjon i barnegruppa. Her utfordret vi tanker om

kjønn, hva og hvordan jenter og gutter gjør og er i barnehagen. Vi utfordret også barna om likheter og ulikheter i voksegruppen når det kom til handling og væremåte og hvordan de generelt oppfattet oss voksne i barnehagehverdagen. Mye av tankene vi har gjort oss og spørsmålene vi har valgt til undring og refleksjon med barn og voksne er hentet fra Alle teller mer rapporten, Østrem mfl.»

Barnehagelæreren gir her eksempler på hvordan de konkret har jobbet med temaet likestilling ved hjelp av pedagogisk dokumentasjon i barnehagen. Den pedagogiske lederen løfter frem teorier om at vi er bærere av diskurser om kjønn vi ikke er klar over, men som kommer til syne i praksisene. Vi leser dette slik, at ved å pakke opp og få fram ulike diskursivt konstruerte forestillinger om likestilling, kan barnehagen utvikle sin kompetanse på området.

Barnehagelæreren løfter også frem refleksjoner med barna som sentralt⁹. Om dette er oppstått som en ide i de ansattes arbeid med pedagogisk dokumentasjon sies ikke konkret. Men om vi går til Reggio Emilia filosofien er det nettopp samtalene med barna som er en av grunnelementene i en lyttende pedagogikk. Det handler om å lytte for å forstå det barnet forstår, og for å kunne planlegge det pedagogiske arbeidet videre (Rinaldi, 2006). Det handler om å lytte til alle barnas språk. For eksempel både kroppslige og verbale uttrykk. Gjennom å ta i bruk pedagogisk dokumentasjon viser barnehagelæreren fram et verktøy og en tenkemåte som gir mulighet til å åpne praksisene for innsyn og reflektere kritisk over dem, noe som gir mulighet til endrings- og utviklingsarbeid.

Larsen (2010) hevder at dokumentasjoner har kraft til å åpne for perspektiver som ikke umiddelbart kommer til syne. Forskning har vist at kompetanseutvikling har størst effekt dersom den skapes innenfra i organisasjonen og at det skapes kontinuitet (Bøe & Thoresen, 2012). Det er altså personalet selv som skal utfordre sin egen praksis gjennom pedagogisk

⁹ Her er det betimelig å peke på at mange av barna i barnehagene i Norge er under tre år. Mange av disse barna uttrykker seg mer på andre måter enn gjennom verbalspråket. Johannessen(2005)peker på de ordløse samtalene og at barn som bruker andre uttrykk enn de rent verbale også kan utveksle meninger og ha samtaler.

dokumentasjon. Dokumentasjonene fra hverdagslivet i barnehagen som personalet har lagt merke til eller blitt interessert i skal bli til dokumentasjoner som skal brukes som grunnlag for kritiske og reflekterende praksiser. I forlengelsen av dette kan kritisk refleksjon tenkes som en nøkkel inn i det pedagogiske likestillingsarbeidet i barnehagen.

Hvordan barnehagene kan arbeide for å fremme likestilling ble besvart mer omfattende enn vi hadde tenkt i utgangspunktet. Dette kan vise det store engasjementet en rekke barnehagelærere har for temaet og for barnehagen som institusjon. Barnehagelærerne har som det vises til over, en lang rekke forslag på hvordan de skal jobbe med temaet. Koblingen mellom arbeid med temaet likestilling og pedagogisk dokumentasjon kan være en praktisk løsning på hvordan barnehagelærerne kan få refleksjonsarbeidet i gang. Noe som gjennomgående blir fremholdt som særlig viktig. Et annet viktig forslag vi leser ut av mange svar, er at barnehagene må tenke likestilling gjennom hele dagen. Dette må også gjøres når aktiviteter skal planlegges.

Refleksjoner om hvorfor likestillingsarbeidet blir nedprioritert i barnehagene

Som vi viser til over, har vi ikke spurt hvorfor barnehagene nedprioriterer likestillingsarbeidet. Det at en del av barnehagelærerne har valgt å kommentere dette, kan leses på flere måter. En lesning kan være at våre barnehagelærere har stor faglig interesse og engasjement i temaet likestilling spesielt og barnehager generelt. Vi ser at noen av innspillene inneholder budskap til barnehageeier eller barnehagemyndighet. Vi leser det som et ønske om å realitets orientere eiere, myndighet og samfunn om en rekke forhold som barnehagelærerne mener har en betydning for hvorfor enkelte oppgaver blir nedprioritert.

En av barnehagelærerne mener at høyt arbeidspress og høyt sykefravær kan være en av grunnene til at det pedagogiske likestillingsarbeidet nedprioriteres. Barnehagelæreren formulerer dette på følgende måte:

«Det er ikke rart av likestillingsarbeidet mange steder kanskje er nedprioritert. Vi har et sykefravær i barnehagen som er skyhøyt, vi må organisere barnegruppa og de voksne hver dag, og omorganisere og endre planer og aktiviteter hver dag. Barnegruppene er store og enkeltes barns behov er stadig økende»

Argumentasjonen over gir assosiasjoner til pedagogisk likestillingsarbeid som spesielle arbeidsmåter, aktiviteter eller liknende. Likestilling er, slik vi tidligere har påpekt, en av verdiene som er nedfelt i Rammeplanen. Som en følge av dette, kan man tenke at likestilling skal inngå som et element i alt arbeidet man gjør. Det pedagogiske likestillingsarbeidet skal altså ikke knyttes til spesielle prosjekter eller spesielle begivenheter, men være integrert som en del av barnehagens tenkemåter og gjøremåter.

En av barnehagelærerne løfter opp en problemstilling som setter likestillingsarbeidet, og behovet for dette, i et historisk og politisk lys. Hun sier:

«Tror likestilling i Norge er kommet så langt at mye mer enn før er en selvfølge. Tror unge mennesker i dag har et annet syn enn for 20 år siden. Mye er allerede utført.»

Nedprioritering av det pedagogiske likestillingsarbeidet kan altså i følge denne barnehagelærerens resonnement være en konsekvens av at likestillingsarbeidet i Norge har kommet langt. Hun påstår at *«mye er utført»*. Hun løfter også frem at unge mennesker ser annerledes på dette nå enn for 20 år siden. Det er interessant å se nærmere på denne logikken. Både påstanden om at likestillingsarbeidet har kommet *«langt»*, og at det hersker andre holdninger til dette blant den unge delen av personalgruppa, enn blant de som er noe eldre.

Det kan være interessant å se nærmere på hva slike forestillinger inneholder og innebærer. Røhting (2011) viser til en depolitisering av begrepet likestilling, slik vi allerede har vært inne på. En slik depolitisering kan føre til at et tema som

likestilling ikke lenger krever politiske analyser og løsninger, eller fra barnehagelærernes perspektiv ikke behøver å planlegges og evalueres eller å underlegges pedagogisk ledelse. Likestilling blir i så fall konstruert som *personlig og individuelt på den ene siden, og som naturlig, religiøst eller kulturelt på den andre* (ibid:70). Vi vil i denne sammenheng påpeke at det pedagogiske likestillingsarbeidet ikke kan eller må bli et privat eller personlig anliggende. Eierne og ledelsen i barnehagen har i følge barnehagens rammeverk (Kunnskapsdepartementet, 2006a, 2011) det overordnede ansvar for barnehagens innhold og arbeidsmåter. Likestilling er med andre ord barnehagens eier og ikke den enkelte ansattes anliggende.

Oppsummering

Denne rapporten har synliggjort enkelte barnehagelæreres fortellinger og oppfatninger av likestilling og likestillingsarbeid i noen barnehager i Østfold. Dette er ikke en virkelighetsbeskrivelse, men er *noen* beskrivelser av *noen* praksiser fra *noen* barnehager på et område som mange barnehager sier de arbeider lite med (Østrem, et al., 2009).

Barnehagelærerne ser utfordringene i det kjønnsdelte samfunnet som blant annet reklame rettet mot barna. Dette kommer blant annet til uttrykk gjennom hva som er akseptabelt å ha på seg for gutter og jenter. Utestenging og mobbing beskrives som konsekvenser av dette. Dette er urovekkende og en utfordring som krever at barnehagene tar dette på alvor. Flere av fortellingene viser til at i slike sammenhenger er samarbeid med foreldregruppa viktig.

Noen av barnehagelærernes svar kan leses som kategoriserende måter å se kvinner, menn, jenter og gutter på. Dette kan sees som bekymringsfullt med tanke på å gi barna varierte muligheter uavhengig av kjønn. En innfallsvinkel i denne diskusjonen kan være at kjønn beskrives på stereotype og tradisjonelle måter i vårt materiale. Et slikt perspektiv legger hovedvekten på det biologiske

kjønn, altså at det er et sett egenskaper og interesser som følger av om du er født jente eller gutt.

Noen av praksisfortellingene og fortellingene kan leses som et både og; kjønn er noe som konstrueres over tid og samtidig løftes kjønn frem som biologiske med medfødte egenskaper/preferanser. Denne uklarheten kan være et resultat av at den nasjonale likestillingssatsingen i Norge har blitt nært knyttet til biologisk kjønn, bl.a. gjennom tiltaket om å rekruttere flere menn til i barnehagen (BFD, 2004).

Bevissthet på hvordan personalet snakker med barna og hvilke lekemateriell som tilbys er noen av de konkrete forslagene barnehagelærerne i vår undersøkelse mener har betydning for arbeidet med pedagogisk likestillingsarbeid i barnehagen. Mange av barnehagelærerne har lagt stor vekt på arbeidet innad i personalgruppa. De sier de arbeider med holdninger og bevissthet om betydningen av pedagogisk likestillingsarbeid. Pedagogisk dokumentasjon løftes fram som en arbeidsmåte for kollektive refleksjoner. Det at barnehagen har ledere som setter temaet på dagsorden er også et viktig element i barnehagelærernes tilbakemeldinger.

Implikasjoner

Denne rapporten er ikke avslutningen av prosjektet. Rapporten vil følges opp med et idehefte/plakater som skal distribueres til alle barnehager Østfold, i tillegg vil det publiseres en artikkel basert på undersøkelsens empiri. Vi håper at våre bidrag også kan føre til pedagogiske refleksjoner og diskusjoner, og rette oppmerksomheten ved flere perspektiver og sider ved det pedagogiske likestillingsarbeidet. Dette er ikke alene barnehagenes utfordring, men en utfordring som deles av barnehageeier, barnehagemyndighetene og barnehagelærerutdanningen. Samtlige innen barnehagefeltet må med andre ord

ta et felles ansvar både med tanke på individuelle og på institusjonelle praksiser(Østerås, 2011).

Som utdannere av barnehagelærere ser vi viktigheten av at studentene utvikler evnen til å reflektere kritisk. Kritisk refleksjon er av betydning både for å forbedre og utvikle barnehagene generelt, men også spesielt med tanke på temaet pedagogisk likestillingsarbeid. Hva pedagogisk likestillingsarbeid *er* og *kan bli* i barnehagen, er tema som fordrer kontinuerlig oppmerksomhet og kritisk refleksjon.

Et interessant tema å gå videre på, vil være å undersøke hvordan styрere, virksomhetsledere og barnehagemyndigheter arbeider med å sette pedagogisk likestillingsarbeid på dagsorden. Sammenhengen mellom medvirkning og likestilling er løftet frem som et tema av en av barnehagelærerne i vår undersøkelse. Dette vil også være et interessant tema for videre forskning. Denne rapporten er for øvrig rik på temaer og perspektiver som det kan forskes videre på.

Litteraturliste

- Andenæs, A. (1996). *Foreldre og barn i forandring*. Oslo: Pedagogisk forum.
- Askland, L., & Rossholt, N. (2009). *Kjønnsdiskurser i barnehagen : mening, makt, medvirkning*. Bergen: Fagbokforl.
- Barad, K. (2008). Posthumanist performativity:toward an understanding of how matter comes to matter. In S. Alaimo & S. J. Hekman (Eds.), *Material feminisms* (pp. XI, 434 s. ill). Bloomington: Indiana University Press.
- BFD. (2004). *Den Gode barnehagen er en likestilt barnehage: handlingsplan for likestilling i barnehagene 2004-2007*. [Oslo]: Barne- og familiedepartementet.
- BLID. (2011). *Likestilling 2014 : regjeringens handlingsplan for likestilling mellom kjønnene*. [Oslo]: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.
- BLID. (2012). *NOU 2012:15. Politikk for likestilling*. Oslo.
- Bodén, L., Ohrlander, K., & Lenz Taguchi, H. (2011). *En rosa pedagogik : jämställdhetspedagogiska utmaningar*. Stockholm: Liber.
- Bustos, M. M. F. (2011). Heteronormalisering i barnehagen. In A. M. Otterstad & J. Rhedding-Jones (Eds.), *Barnehagepedagogiske diskurser* (pp. 224 s.). Oslo: Universitetsforl.
- Bøe, M., & Thoresen, M. (2012). *Å skape og studere endring: aksjonsforskning i barnehagen*. Oslo: Universitetsforl.
- Dahlberg, G., Moss, P., & Pence, A. (2002). *Fra kvalitet til meningsskapning: morgendagens barnehage*. Oslo: Kommuneforl.
- Davies, B. (2003). *Hur flickor och pojkar gör kön*. Stockholm: Liber.
- Derrida, J. (2006). *Dekonstruksjon: klassiske tekster i utvalg*. Oslo: Spartacus.
- Foucault, M. (1999). *Diskursens orden : tiltredelsesforelesning holdt ved Collège de France 2. desember 1970*. Oslo: Spartacus.
- Gillberg, C. (2009). *Transformativa kunskapsprocesser för verksamhetsutveckling. En feministisk aktionsforskningsstudie i förskolan*. Växjö: Växjö Universty Press.
- Johannesen, N. (2005). En-to-tre, småbarna med. In P. Arneberg, Juell, E, Mørk, O (Ed.), *Samtalen i barnehagen*. Oslo: N.W.Damm & Sønn.
- Johannessen, A., Tufte, P. A., & Christoffersen, L. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt.
- Kasin, O., & Vaagan, M. S. (2011). *Menn som forskjell og forskjellige menn: Rekruttering av menn til barnehage*. Oslo: Høgskolen i Oslo.
- Kolle, T., Larsen, A. S., & Ulla, B. (2010). *Pedagogisk dokumentasjon : inspirasjoner til bevegelige praksiser*. Bergen: Fagbokforl.

- Kunnskapsdepartementet. (2006a). *Lov 17. juni 2005 nr. 64 om barnehager (barnehageloven) med forskrifter og departementets merknader til bestemmelsene*. Oslo.
- Kunnskapsdepartementet. (2006b). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- Kunnskapsdepartementet. (2008). *Handlingsplan for likestilling i barnehage og grunnopplæring 2008-2010*. [Oslo]: Kunnskapsdepartementet.
- Kunnskapsdepartementet. (2011). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. [Oslo]: Kunnskapsdepartementet.
- Larsen, A. S. (2010). Dokumetasjoners kraft til å skape bevegelse og oppmerksomhet. In R. Andresen & B. Aamotsbakken (Eds.), *Læring og medvirkning* (pp. 234 s. : ill.). Oslo: Universitetsforl.
- Lenz Taguchi, H. (2004). *In på bara benet: en introduktion till feministisk poststrukturalism*. Stockholm: HLS förlag.
- Lenz Taguchi, H. (2010). *Bortenfor skillet mellom teori og praksis : en introduksjon til intra-aktiv pedagogikk i barnehagefeltet*. Bergen: Fagbokforl.
- MacNaughton, G. (2005). *Doing Foucault in early childhood studies: applying poststructural ideas*. London: RoutledgeFalmer.
- Nyhus, M. R. (2010). *"Ventebølgen" på småbarnsavdelingen : materielle og diskursive praksiser*. [S.l.]: [M.R. Nyhus].
- Odegard, N. (2010). *Gjenbruk som pedagogisk idé : "når (materi)AL(ite)T henger sammen med alt"*. [S.l.]: [N. Odegard].
- Olsson, L. M. (2009). *Movement and experimentation in young children's learning: Deleuze and Guattari in early childhood education*. London: Routledge.
- Otterstad, A. M. (2006a). Dekonstruksjon - døråpner til alternative barnehagepraksiser. *Barnehagefolk, nr3/2006*.
- Otterstad, A. M. (2006b). Dekonstruksjon - døråpner til alternative barnehagepraksiser... *Barnehagefolk nr 3/2006*.
- Rinaldi, C. (2006). *In dialogue with Reggio Emilia: listening, researching and learning*. London: Routledge.
- Rossholt, N. (2005). Det handler om mer enn rosa og blått... In E. Juell, O. Mørk & P. Arneberg (Eds.), *Samtalen i barnehagen* (pp. 229 s. : ill.). [Oslo]: Damm.
- Rossholt, N. (2006). *Temahefte om likestilling i det pedagogiske arbeidet i barnehagen*. [Oslo]: Kunnskapsdepartementet.
- Røthing, R. (2006). *Mann i kvinneland: en kvalitativ studie av kjønnsforming blant menn i kvinne-dominerte yrker*. Oslo: R. Røthing.

- Røthing, Å. (2011). "De norske har det mer i seg..." Norsk kjønnslikestilling i skolen. *Sosiologi i dag, Årgang 41*(Nr. 3-4/2011), 67-87.
- Søndergaard, D. M. (2005). At forske i komplekse tilblivelser. Kulturanalytiske, narrative og poststrukturalistiske tilgange til empirisk forskning. In T. Bechmann Jensen & G. Christensen (Eds.), *Psykologiske og pædagogiske metoder: kvalitative og kvantitative forskningsmetoder i praksis* (pp. 337 s.). Roskilde: Roskilde Universitetsforl.
- Wahlström, K. (2004). *Jenter, gutter og pedagoger: likestillingspedagogikk i praksis*. Oslo: Pedagogisk forum.
- Østerås, B. (2011). Kjønn har betydning : "Jenter kan ikke spille fotball" (pp. S. 145-157). Oslo: Universitetsforl.
- Østrem, S., Bjar, H., Hogsnes, H. D., Jansen, T. T., Nordtømme, S., & Tholin, K. R. (2009). *Alle teller mer: en evaluering av hvordan Rammepplan for barnehagens innhold og oppgaver blir innført, brukt og erfart*. Tønsberg: Høgskolen i Vestfold.
- Åberg, A., & Lenz Taguchi, H. (2006). *Lyttende pedagogikk : etikk og demokrati i pedagogisk arbeid*. Oslo: Universitetsforl.

Forfatterne:

Tonje Kolle, tonje.kolle@hiof.no er høskolelektor i barnehagepedagogikk ved Høgskolen i Østfold. Kolle var styrer i barnehage i mange år, men har siden 1995 vært ansatt i førskolelærerutdanningen. Hun er særlig opptatt av utviklingen av barnehagens innhold og arbeidsmåter, og har bl.a. skrevet om pedagogisk dokumentasjon (Kolle, Larsen & Ulla 2010). Kolle har alltid hatt fokus på likestilling og har en periode sittet som leder av høgskolens likestillingsutvalg. Hun er nå høgskolens representant i likestillingsutvalget til Fylkesmannen i Østfold

Mette Røe Nyhus, mette.r.nyhus@hiof.no er høskolelektor i barnehagepedagogikk ved Høgskolen i Østfold. Nyhus har mange års praksis som avdelingsleder og styrer i barnehage. Deretter har hun arbeidet som rådgiver hos Fylkesmannen i Østfold med barnehageutvikling og politikkformidling, bl.a. med ansvar for prosjektet Menn i Barnehager (MIB) i Østfold. Som representant for fylkesmennene har hun også sittet i Nasjonalt råd for lærerutdanning. Siden 2008 har hun arbeidet i førskolelærerutdanningen med særlig fokus på de yngste barna i barnehagen.

Vedlegg 1

Til barnehagemyndigheten i kommunen

Forskning i barnehagen – orientering

Undertegnede er begge ansatt ved Høgskolen i Østfold og er i denne forbindelsen ansvarlig for prosjektet «*Hvordan arbeider barnehagene i Østfold med å fremme likestilling mellom gutter og jenter i barnehagene?*». Prosjektet gjøres som et tiltak i forlengelsen av «*Handlingsplan for likestilling i barnehage og grunnopplæring 2008-2010*» (Kunnskapsdepartementet, 2008), og er støttet av Fylkesmannen i Østfold.

I forbindelse med prosjektet ønsker vi å bruke en del barnehager i deres kommune.

Vi ønsker med dette prosjektet å få et bilde av hvordan det tenkes og jobbes med pedagogisk likestilling i Østfold-barnehagene pr 2012. Som det fremgår av malen så ønsker vi svar fra styrere og de som er førskolelærere/pedagogiske ledere. Altså førskolelærerutdannede i barnehagen.

Det er gjennomført lite norsk forskning knyttet til det pedagogiske likestillingsarbeidet som foregår i barnehagene. Evalueringen (Østrem et.al 2009) av Rammeplan for barnehagens oppgaver og innhold (Kunnskapsdepartementet, 2006) viste at likestilling er et område som ikke hadde blitt prioritert i arbeidet med implementering av Rammeplanen av 2006.

Forskningen er tenkt brukt som bakgrunn for en forskningsrapport som utarbeides i løpet av høsten 2012. I tillegg vil det innsamlede materialet være innspill til utarbeiding av et idehefte som sendes samtlige barnehager i våren 2013.

Dette brevet er en orientering til kommunen som barnehagemyndigheten. Den enkelte aktuelle barnehage vil få egen orientering og det vil bli innhentet samtykke fra barnehagestyrer/eier. I følge Norsk Samfunnsvitenskapelig datatjeneste er ikke dette prosjektet meldingspliktig.

Eventuelle spørsmål kan rettes til på E-mail til

mette.r.nyhus@hiof.no

tonje.kolle@hiof.no

Med vennlig hilsen

Vedlegg 2

Til styrer/eier

Halden mars 2012

Forskning i barnehagen – informasjon og forespørsel om samtykke

Undertegnede er begge ansatt ved Høgskolen i Østfold og er i denne forbindelsen ansvarlig for prosjektet «*Hvordan arbeider barnehagene i Østfold med å fremme likestilling mellom gutter og jenter i barnehagene?*». Prosjektet gjøres som et tiltak i forlengelsen av «*Handlingsplan for likestilling i barnehage og grunnopplæring 2008-2010*» (Kunnskapsdepartementet, 2008) og er støttet av Fylkesmannen i Østfold.

Vi ønsker med dette prosjektet å få et bilde av hvordan det tenkes og jobbes med pedagogisk likestilling i Østfold-barnehagene pr 2012. Som det fremgår av malen så ønsker vi svar fra deg som er styrer og de som er førskolelærere/pedagogiske ledere. Altså førskolelærerutdannede i barnehagen.

Det er gjennomført lite norsk forskning knyttet til det pedagogiske likestillingsarbeidet som foregår i barnehagene. Evalueringen (Østrem et.al 2009) av Rammeplan for barnehagens oppgaver og innhold (Kunnskapsdepartementet, 2006) viste at likestilling er et område som ikke hadde blitt prioritert i arbeidet med implementering av Rammeplanen av 2006.

Vi ber med dette om samtykke til i å bruke førskolelærerne i deres barnehage som informanter til undersøkelsen. Barnehagemyndigheten i kommunen barnehagen ligger i er også orientert om prosjektet. I følge Norsk Samfunnsvitenskapelig datatjeneste er ikke dette prosjektet meldingspliktig.

Malen som skal fylles ut vil bli sendt som vedlegg i E-post til barnehagen. Vi ber deg som styrer distribuere denne til de ansatte. Førskolelærerne som ønsker å delta fyller ut skjemaet elektronisk og returnerer dette til mette.r.nyhus@hiof.no senest den 27.04.27.

På forhånd tusen takk for hjelpen. Eventuelle spørsmål kan rettes til på E-mail til mette.r.nyhus@hiof.no

tonje.kolle@hiof.no

Med vennlig hilsen

Tonje Kolle og Mette Røe Nyhus

Høgskolelektorer ved Høgskolen i Østfold

.....
Klipp her

Samtykke erklæring fra.....
barnehage

Jeg/vi *samtykker* til barnehagens førskolelærere kan brukes som informanter i prosjektet.

.....
Underskrift, Styret/eier

Vedlegg 3

Til ansatte i utvalgte barnehager
2012

Halden mars

Forskning i barnehagen – informasjon og forespørsel om deltagelse

Undertegnede er begge ansatt ved Høgskolen i Østfold og er i denne forbindelsen ansvarlig for prosjektet «*Hvordan arbeider barnehagene i Østfold med å fremme likestilling mellom gutter og jenter i barnehagene?*». Prosjektet gjøres som et tiltak i forlengelsen av «*Handlingsplan for likestilling i barnehage og grunnopplæring 2008-2010*» (Kunnskapsdepartementet, 2008) og er støttet av Fylkesmannen i Østfold.

Vi ønsker med dette prosjektet å få et bilde av hvordan det tenkes og jobbes med pedagogisk likestilling i Østfold barnehagene pr 2012. Vi håper at du vil ta deg tid til å fylle ut vedlagte mal for tilbakemelding. Som det fremgår av malen så ønsker vi svar fra dere som er førskolelærere i barnehagen (styrer, pedagogiske ledere og øvrige førskolelærere).

Det er gjennomført lite norsk forskning knyttet til det pedagogiske likestillingsarbeidet som foregår i barnehagene. Evaluering(Østrem et.al 2009) av Rammeplan for barnehagens oppgaver og innhold (Kunnskapsdepartementet, 2006) viste at likestilling er et område som ikke hadde blitt prioritert i arbeidet med implementering av Rammeplanen av 2006.

Det er frivillig å delta i forskningen. Opplysningene vi spør om og som du gir vil ikke kunne spores tilbake til den enkelte informant.

Forskningen er tenkt brukt som bakgrunn for en forskningsrapport som utarbeides i løpet av høsten 2012. I tillegg vil det innsamlede materialet være innspill til utarbeiding av et idehefte som sendes samtlige barnehager i våren 2013.

Samtykke for å kunne bruke ansatte i din barnehage som informanter er innhentet hos styrer ved barnehagen. Samtidig er det opp til deg om du ønsker å delta i undersøkelsen. Barnehagemyndigheten i kommunen du arbeider i er også orientert om prosjektet. I følge Norsk Samfunnsvitenskapelig datatjeneste er ikke dette prosjektet meldingspliktig.

Malen som skal fylles ut vil bli sendt som vedlegg i E-post til barnehagen. Vi ber om at de aktuelle førskolelærere fyller skjemaet ut elektronisk og returnerer dette til mette.r.nyhus@hiof.no senest den 27.04.12.

På forhånd tusen takk for hjelpen.

Eventuelle spørsmål kan rettes til på E-mail til

mette.r.nyhus@hiof.no

tonje.kolle@hiof.no

Med vennlig hilsen

Tonje Kolle og Mette Røe Nyhus

Høgskolelektorer ved Høgskolen i Østfold

Vedlegg 4

Til ansatte i utvalgte barnehager
2012

Halden mars

Forskning i barnehagen – informasjon og forespørsel om deltagelse

Undertegnede er ansatt ved Høgskolen i Østfold og er i denne forbindelse ansvarlig for prosjektet «*Hvordan arbeider barnehagene i Østfold med å fremme likestilling mellom gutter og jenter i barnehagene?*». Prosjektet gjøres som et tiltak i forlengelsen av «*Handlingsplan for likestilling i barnehage og grunnopplæring 2008-2010*» (Kunnskapsdepartementet, 2008) og er støttet av Fylkesmannen i Østfold.

Vi ønsker med dette prosjektet å få et bilde av hvordan det tenkes og jobbes med pedagogisk likestilling i Østfold barnehagene pr 2012. Vi håper at du vil ta deg tid til å fylle ut vedlagte mal for tilbakemelding.

Det er gjennomført lite forskning knyttet til det pedagogiske likestillingsarbeidet som foregår i barnehagene. Evaluering(Østrem et.al 2009) av Rammeplan for barnehagens oppgaver og innhold (Kunnskapsdepartementet, 2006) viste at likestilling er et område som ikke hadde blitt prioritert i arbeidet med implementering av den nye Rammeplanen.

Det er frivillig å delta i forskningen. Opplysningene vi spør om og som du gir vil ikke kunne spores tilbake til den enkelte informant.

Forskningen er tenkt brukt som bakgrunn for forskningsrapport som utarbeides i løpet av høsten 2012 og som innspill til utarbeiding av et idehefte som sendes samtlige barnehager i våren 2013. Det innsamlende materialet vil i tillegg brukes som empiri i artikkel i aktuelt fagtidsskrift.

Samtykke for å kunne bruke ansatte i din barnehage som informanter er innhentet hos styrer ved barnehagen. Barnehagemyndigheten i kommunen du arbeider i er også orientert om prosjektet.

Ønsker du å være en av våre informanter ber vi om at vedlagte mal fylles ut og sendes i frankert og adressert konvolutt senest...

På forhånd tusen takk for hjelpen.

Eventuelle spørsmål kan rettes til på E-mail til

mette.r.nyhus@hiof.no

tonje.kolle@hiof.no

Med vennlig hilsen

Tonje Kolle og Mette Røe Nyhus

Vedlegg 5

Likestillingsprosjekt

Hvordan arbeider barnehagene i Østfold med å fremme likestilling mellom gutter og jenter?

Bakgrunn:

I forbindelse med midler tildelt tiltak i forbindelse med «*Handlingsplan for likestilling i barnehage og grunnopplæring 2008-2010*»

(Kunnskapsdepartementet, 2008), ønsker Høgskolen i Østfold i samarbeid med fylkesmannen i Østfold å gjennomføre en undersøkelse i en del barnehager i Østfold. Fra og med 2012 foreligger det en ny overordnet handlingsplan hvor barnehager og grunnskoleopplæring inngår som en del av helheten:

«Handlingsplan

Likestilling 2014. Regjeringens handlingsplan for likestilling mellom kjønnene» (KD, 2012). Forskningsarbeid kan sees på som en forlengelse av Handlingsplanen 2008-2010 og i sammenheng med den nye helhetlige handlingsplanen mot 2014.

Likestilling er en sentral verdi i Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver (KD, 2011) og noe barnehagene er forpliktet til å jobbe med.

Rammeplanen påpeker blant annet: «*Likestilling mellom kjønnene skal gjenspeiles i barnehagens pedagogikk. Barnehagen skal oppdra barn til å møte og skape et likestilt samfunn. Barnehagen skal bygge sin virksomhet på prinsipper om likestilling mellom kjønn. Gutter og jenter skal ha like muligheter til å bli sett og hørt og oppmuntres til å delta i felleskap i alle aktiviteter i barnehagen. Personalet må reflektere over sine egne holdninger til samfunnets forventninger til gutter og jenter*»(Kunnskapsdepartementet, 2011:12) Vi er med andre ord nysgjerrige på tanker dere har knyttet til det pedagogiske likestillingsarbeidet som gjøres i barnegruppene barnehagene.

Frist for innsending av ferdig svarskjema: 27.04.12 (pr.E-mail til mette.r.nyhus@hiof.no)

Bakgrunnsopplysninger om deg som informant:

(sett kryss)

Stilling: **Styrer** **Pedagogisk leder**

Kjønn: **Kvinne** **Mann**

**Følgende spørsmål besvares kun av pedagogiske ledere og
førskolelærerstudenter:**

Barnegruppe: **0-3 år** **3-6 år** **0-6 år**

**Hvis annen organisering,
beskriv:.....**

**Vi ønsker dine fortellinger og faglige refleksjoner om likestillingsarbeidet i
barnehagen. Jfr. Punktene nedenfor. Maksimum 2 siders tekst:**

- 1. Skriv ned fortellinger/hendelser/episoder fra hverdagslivet i barnehagen hvor du mener du/dere fremmer likestilling mellom kjønnene (barna).Jfr. Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver.**
- 2. Hvilke faglige refleksjoner gjør du deg når det gjelder å arbeide pedagogisk med likestilling i barnegruppa i barnehagen?**
- 3. Østrem et. al (2009) peker i sin rapport knyttet til implementering av Rammeplan for barnehagens oppgaver og innhold (2006) at det pedagogiske likestillingsarbeidet i barnehagene er nedprioritert. Hva tenker du skal til for at dette arbeidet settes på dagsorden i barnehagene? Skriv ned tankene dine.**